

MAĎARIZÁCIA SLOVÁKOV

Karel Kálal

Táto kniha vyšla pôvodne v roku 1908 pod názvom "Vyhubiť - obraz slovenského utrpenia". Predložené znenie je z ďalšej ruky, z už preloženej verzie.

V Zlatom fonde (<https://zlatyfond.sme.sk/autor/253/Karel-Kalal>), v ktorom sa dajú bezplatne stiahnuť už voľné staršie literárne diela, tam niektoré diela Karla Kálala síce nájdeme, ale nie sú tam tieto Kálalove dve zaujímavé diela, ktoré chceme tiež priblížiť súčasnému čitateľovi:

Maďarizácia Slovákov, ktoré tu predkladáme čitateľovi, a tiež

Češi na Slovensku, z ktorého časť (31 strán o Trenčíne z celkového počtu 205 číslovaných) má čitateľ k dispozícii v "Knihovničke Trenčana" (<http://trenčan.6f.sk/knihovnicka/1919-TrencinExCesiNaSlovensku-Kalal.pdf>) spolu s údajmi o autorovi; celé dielo je na internete dostupné len na zahraničnej stránke.

Genocída

v dobe Kálalovej ešte nebola používaným slovom, Lemkin ho vytvoril až neskôr a ujalo sa až v roku 1946 po prijatí rezolúcie o genocíde číslo 96 novovzniknutej OSN:

[https://sk.wikipedia.org/wiki/Genocída_\(právo\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/Genocída_(právo)) <https://cs.wikipedia.org/wiki/Genocida>

Genocídou sa rozumie činnosť zameraná na zničenie životných základov národa, jazyka, kultúry, národného cítienia, jeho inštitúcií, tiež odnímanie detí, teda nielen zabíjanie príslušníkov národa.

Je na čitateľovi, či posúdi ako genocídy to, čo v Kálalových dielach nachádzame.

Obsah: * Predslov * Úvod * Maďarská štátna idea * Maďari a sloboda * Školy * Cirkev * Župy a obce * Štátne úrady, osobitne súdy * Železnice, pošty a telegrafy * Priemysel a obchod * Zemanovia a židia * A teraz niečo o židoch * Spoločnosť a spolky * Slovenská literatúra * Maďarčenie mien * Následky maďarizácie * Čo robiť? *

Predslov

Aby sme rozumeli Slovensku prítomnému, musíme poznať aj Slovensko predvojnové.

„Maďarizácia - vyhubiť“ vyšla r. 1908 s názvom „Vyhubiť - obraz slovenského utrpenia“. Problematiku maďarizácie čiže pomaďarčovanie Slovákov som už predtým obširne opísal v desiatich číslach Osvety r. 1898. Na konci prázdnin r. 1900 sme si dohodli schôdzku s prof. Masarykom v Těšíne, on išiel z letného pobytu zo Slovenska a ja som prišiel z Frenštátu pod R. A tu sme sa dohodli vydať brožúrku, ktorou by sme cudzine povedali o maďarskom vyčíňaní. Napísal som ju a prof. Masaryk ju dal v Prahe preložiť do nemčiny, sám pripísal obsiahlu Časť „Maďari a sloboda“. Takto brožúrka vyšla až r. 1902 s názvom Die Unterdrückung der Slovaken durch die Magyaren, a to nákladom Československej Jednoty, ale ako nakladateľ bol vytlačený L. Srb. Brožúrka sa rozoslala Nemcom, Maďarom i za hranice. Slovenský priateľ sľúbil postarať sa o maďarské vydanie, aby si ju mohli prečítať aj Maďari a sľúbil tiež požiadať amerických Slovákov, aby vydali knižku po anglicky, ale neuskutočnilo sa ani to ani ono. Po česky vyšla brožúrka v I. a hneď v II. vydaní s novými dôkazmi útlaku r. 1907 a 1908 u vydavateľa E. Šolca v Telči. Nemecký výtlačok Die Unterdrückung... som poslal v septembri 1927 anglickému lordovi Rothermerovi, keď sa - nemajúc poňatia o maďarizácii zastával Maďarov. Pri čítaní tejto knihy treba stále pamätať, že hovorím o predvojnovom Slovensku.

V Prahe -Bubenči v januári 1930, K. K.

Úvod

Táto kniha má pôvod vo viere, že sociálne choroby sa najistejšie liečia pravdou, aj keď trpkou. Von s pravdou. Pravda nás spasí. Aj keď v knihe hovorím kde-tu trpkou, predsa neprechovávam

nenávisť k maďarskému národu. Maďarský roľník a remeselník je dobrý človek, nič nenamietam proti ľudu, ale vodcovská a odrodilecká maďarská inteligencia utopila v šovinizme ľudský cit, ľudskú hanbu a mravnosť a jej patrí moja žaloba. Človek si musí rozmyslieť, kým vynesie súd nad zástupcami národa; jasom každé trpké slovo odôvodnil faktom. Maďari budú svojím spôsobom nadávať, ale ja ich žiadam, aby vyvrátili moje dôkazy. Aby napr. vyvrátili, že minister Ápponyi v januári r. 1907 v parlamente povedal: „V tejto ríši je Maďar pánom.“ Tento jediný výrok sprevádzaný vášnivým súhlasom snemovne, vás pred Európou usvedčuje, že ste násilní zotročovatelia a že klamete, keď hovoríte o ústavnosti, o slobode a rytierstve. Súčasne s Ápponyim minister Polonyi dokázal, že vodcovská maďarská politická spoločnosť, ktorá na kreslo ministra spravodlivosti (!) odporučila takého (!) človeka, mravne poklesla až na ten najnižší stupeň... Dokážte, že ste v Černej nevrátili bez príčiny.

Hovoriac o vás a k vám dôraznými slovami chceme zatriať vašim svedomím a povzbudiť vás k sebakritike: odtiaľ očakávame nápravu. Fanatizmus vás vysiluje, stravuje a znepriateluje vám celú Európu. Zameňte a bude lepšie vám i národom nemaďarským v Uhrách. Český národ naisto chce s vami žiť svorne, ale nikdy a nikdy nebude ľahostajný k utlačovaniu Slovákov i - iných národov. My cítime útlak Írov a Fínov, ako by sme teda necítili so Slovákami, ktorí sú - vy to dobre viete - časťou slovanského národa.

Táto knižka je prvým systematickým a celkovitým obrazom slovenského utrpenia. Čítajte pozorne a s ľudským srdcom.

Maďarská štátna idea

V Uhrách býva sedem národov a to štyri národy slovanské (Slováci, Rusíni, Srbi, Slovinci), potom Rumuni, Nemci a Maďari. Títo sú plemenom mongolským a koncom IX. storočia prišli do Uhier ako národ výbojný a celkom nevzdelaný. [Samotné množstvo slov, ktoré Maďari prevzali od Slovákov dosvedčuje, že Maďari do Uhier prišli necivilizovaní a že prijali kultúru Slovanov. Tak napr prebrali zo slovenského jazyka slová kultúrne určite veľmi významné: vnuk, dedo, dojka, čelad, baba, bôb, raž, huba, klas, ocot, oceľ, slama (po maď. szalma), seno (széna), straka, vrabec, ikra (ikra), byk (bika), hrable, kosa, košiar, úhor, brázda (barázda), tkáč, bednár (bodnár), stolár, mlynár (molnár), kováč (kovács), britva, štetka, kľúč (kulcs), peniaz, miera, kupec, brat (barát), sluha, druh, pastier, komorník, koláč (kolács), kvas, haluška, solnička, pečienka, kaša (kása), stráž, trúba, boj, víťaz, sukňa, plášť, kabát (kabát), huňa, čiapka, atd. atd. zo slovan. rečí 1000 - 1500 slov.]

Svojou divokou bojovnosťou sa stali postrachom všetkých národov, najmä Nemcov, nielen Slovanov; ale od Nemecka (najmä pri Augšpurku r. 955 s výdatnou českou pomocou) boli odrazení a obyvateľstvo bývalej moravskej ríše a najmä Slovensko im zostalo vydané napospas. Vámbereg, etnograf, sám pomaďarčený Nemeck (Bamberger) o prvotných Maďaroch (Entstehen des Magyarethums, Ungar. Revue 1894, zošit 5. - 7.) píše: „K dnešnému maďarstvu ďaleko najväčší kontingent podali rozhodne Slovania, pretože prevažná väčšina obyvateľstva bola slovenská, lebo všetky mestá v čase okupácie mali slovanské názvy atď.“ Ak v časoch, kedy Turkov z Uhier vyhnali, bolo v Uhrách 2 milióny obyvateľov a Maďarov z toho 700 000, tak v 18. storočí už bolo Maďarov vyše milión a teraz už 8, [Maďarská štatistika z r. 1900 udáva 8 679 000 Maďarov, čo predstavuje 45,4 % všetkého uhorského obyvateľstva. Ale v skutočnosti je Maďarov omnoho menej, podľa dr. Em. Stodolu - viď jeho brožúruk „Príspevok ku štatistike Slovenska“ -je ich menej až o 1,135 mil. čiže o celých 25 %.] , ba 10 a 12 miliónov, ako niektorí ultrašovinisti vyhlasujú, počítajúc kde-koho, čo po maďarsky dokáže čítať, za Maďara - akej „národnosti“ sú Maďari? Asi nie maďarskej, ak je správne, čo mnohí etnografovia hovoria, že Maďari boli donedávna len málo plodní.

Nielen rasovo a kultúrne, ale aj politicky zohrali Slovania v starom a staršom Uhorsku veľkú úlohu. Je nápadné predovšetkým to, že starším politickým Uhorskom je navždy Uhorsko severné, teda slovenské. Jeden poľský historik nás upozornil, že mu bolo nápadné, ako v stykoch poľských a uhorských vojsk pri rokovaníach nebývala reč o tlmočníkoch; pravdepodobne bolo uhorské vojsko väčšinou slovanské. V 15. storočí a na začiatku 16. storočia na uhorskom sneme a v politickej správe okrem latinčiny znela aj čeština, v tom čase spisovná reč Slovákov.

Kultúrna nedokonalosť Maďarov sa javí aj v tom, že až do štyridsiatych rokov minulého storočia bola latinčina jazykom diplomatickým a politickým! V štyridsiatych rokoch Uhry nadobudli úradný názov Magyarország (Maďarská krajina) a maďarčina bola vyhlásená za samojediný úradný jazyk po celých Uhrách.

Nie bez príčiny sa národ púšťa do revolúcie a slovenská revolúcia v roku 1848 bola obranou proti maďarizácii, ktorá bola už v rokoch štyridsiatych neznesiteľná. Avšak tá pravá, násilnícka

maďarizácia, sa datuje od r. 1867, od zavedenia dualizmu. Odvtedy sú Maďari v Uhrách domácimi pánmi, robia si čo chcú bez toho, aby ich v brutálnosti vyrušila Viedeň, alebo Slovanstvo či vzdelaná Európa.

Maďari svoju liberálnosť radi dokazujú zákonom o "národnostnej rovnoprávnosti" z roku 1868, ktorý vyšiel z Deákovho podnetu. Zákon sa začína: „Pretože všetci občania Uhorska (Magyarország, Maďarska) aj podľa základných zásad ústavy tvoria v politickom zmysle jeden národ, ktorého každý občan vlasti je rovnoprávnym členom, aj keď patril kú ktorejkoľvek národnosti; pretože ďalej táto rovnoprávnosť len ohľadne úradného používania v krajina používaných jazykov a len potiaľ môže patriť pod osobitné pravidlá, pokiaľ to jednota krajiny, praktická možnosť vládnutia robí potrebným; úplná rovnoprávnosť občanov v každom inom ohľade zostáva v platnosti, ohľadom úradného používania rozličných jazykov nasledujúce pravidlá budú slúžiť ako meradlo. Následkom politickej jednoty národa od súčasnosti reč maďarská je štátnou rečou, aj jedinou rečou snemu, zákony sa vydávajú v maďarskej reči, ale majú byť vydané aj v autentickom preklade do rečí všetkých národností v krajine; úradnou rečou zemskej vlády v každom odvetví správy aj od súčasnosti je maďarčina.“

Štylizácia tohto zákona odporuje presnejším pojmom etnografickej a štátnej vedy. Hovoriť o „národe politickom“ vedľa „národnosti“ je zastaralé (terminológia z predmarcového absolutizmu) a zväzda k politickému zdôvodňovaniu pomadžarčovania: z národa politického sa stáva národ maďarský: Okrem toho je táto rovnoprávnosť veľmi nerovnoprávna. V prvej vete sa dáva všetkým občanom rovnoprávnosť, v druhej sa rovnoprávnosť obmedzuje a nakoniec sa maďarčina vyhlasuje za štátnu a jedinou reč snemu.

Otváram učebnicu pre školy obecné, náuku o ústave od budapeštianskeho učiteľa Jana Görffya, kde čítame: „Uhorská krajina (Magyarország) je naša vlasť, v ktorej okrem Maďarov bývajú aj ľudia inej reči. Takí ľudia sa nazývajú národnosti. V našej vlasti sú občania nemeckej, rumunskej, srbskej, slovenskej, rusínskej, chorvátskej a slovinskej národností, ktorí s Maďarmi dohromady tvoria uhorský národ.“ Ale v maďarčine namiesto uhorský sa povie: maďarský, ako aj namiesto Uhry sa povie Magyarország [na maďarských mapách čítame: Magyar Brod (roz. Uhorský Brod), Magyar Hradisty a (roz. Uhorské Hradište), Magyar Szokolcza (Uhorská Skalica)] . Slováci, Srbi, atď. nie sú národ, ale národnosť alebo ľudia inorečovní [ba nazývali sa aj „cudzorečovní“, tento názov sa udomácnil už v sneme, ba aj ministri, najmä Vlassics, ho vo svojich úradných nariadeniach používajú.]

Táto konštrukcia, že všetci obyvatelia Magyarország tvoria dokopy jeden národ maďarský, alebo vlastne cieľ pretvoriť Uhry na jednojazyčný národný štát maďarský, sa nazýva maďarská štátna idea (Magyar állam eszme).

Ako pomadžarčiť Slovensko prepracoval najmä odrodilý Slovák Vojtech Grünwald v spise „Felvidék“ (z roku 1878). Vypočujme si niektoré jeho myšlienky.

Budúcnosť uhorského štátu je zabezpečená len vtedy, ak sa Uhry pretvoria na jednojazyčný štát maďarský. To sa docieli silou a výlučným panstvom Maďarov. Každé zapálenie národného sebavedomia u Slovákov, Srbov atď. skrýva v sebe pre uhorský štát nebezpečenstvo. Najmä kultúra nesmie byť v Uhrách iná než maďarská. Patriotizmus je totožný s maďarskou štátnou ideou, láska k vlasti môže sa javiť len ako láska k maďarskej štátnej idei. Slovenský sedliak nech si napokon hovorí po slovensky, ale slovenský vzdelanec musí hovoriť po maďarsky, po maďarsky myslieť i cítiť, inak je nevlastenec, vlastizradca. So Slováckmi sa vyrovnáť alebo ich získať pre seba nie je možné, na nich platí len jediný, k cieľu vedúci prostriedok: vyhubiť. Ak chcú Maďari žiť, musia sa posilňovať a rozmnožovať asimiláciou cudzích živlov. [Tu je jasné, že Grünwalda desilo predpovedanie starších štatistikov, že Maďari, keďže sú málo plodní, napokon vymrú.]

A tak ako Grünwald hovoria všetci maďarskí šovinisti, ktorých je na tisícky. Barón Wesselényi (1794 -1850) už v štyridsiatych rokoch hovorí, že „štát má právo nariadiť svojim občanom, aby sa naučili iný jazyk; národnostné idiomy môže obmedziť, prípadne celkom vyhubiť. Štát však dovoľuje používanie nemaďarskej reči v rodinnom krbe. Každé úsilie, ktoré smeruje tam, aby nemaďarský jazyk sa používal mimo rodiny, je teda výplod chorého mozgu alebo hriechnej túžby.“

Maďarská štátna idea presycuje žurnalistiku a všetku literatúru, jej slúži javisko a všetko umenie, jej slúži veda, ona je duchom škôl a všetkých úradov - ona sa stala náboženstvom národa. Opakujem: toto nemravné násilie sa stalo národu náboženstvom! Zlatými písmenami vidíme vyryté na kamenné stĺpy: Magyarok istene! (Bože Maďarov!) [Napr. v Čadci v chudobnom

drotárskom kraji.] a v kostoloch čítame y maďarskej reči: Maďarská patrónka (roz. Pannu Máriu), pros požehnanie pre svoju krajinu! [Napr. v kostole v Novom Meste nad Váhom, slovenskom meste.]

Maďari a sloboda

Maďari sa vrhajú v akejsi priam zúfalej divosti na národy nemaďarské. Vládny denník „Nemzet“ r. 1885 píše pre madarizujúce spolky, nešťít sa ani výkriku: zvíťaziť alebo umrieť! A druhý maďarský denník „Pesti Naplo“ napísal 1889 (č. 110): Uhry sa buď stanú maďarskými alebo zaniknú! V jednej politickej brožúre od Gejzu Kostenszského (Nemzeti Politika a felvidéken, 1893) je v tomto duchu všetko povedané bez obalu: „Preč s konvenciálnou lžou, že ich (totiž národnosti) nechceme olúpiť o národnosť. Ano, chceme to, to musíme chcieť!“

A minister vnútra dal autorovi tejto národnostnej morálky vysloviť uznanie. Chodte v hlavnom meste uhorskom, v elegantnej časti, Ráczkou ulicou a čítajte nápisy obchodov a firiem - samé nemaďarské meno alebo celkom viditeľne pomaďarčené.

A za takéhoto stavu vecí hovorí Grünwald o maďarskej kultúre? Nie. Samotní maďarskí spisovatelia dostávajú z tohto vplyvu nemaďarských prvkov už strach a preto občas čítame žaloby na klesanie maďarčiny. Je to pochopiteľné. Také násilné a načisto umelé maďarizovanie musí zmeniť jazyk a národ maďarský a porušiť ho v samých základoch. Maďari predsa nemaďarčili kolonizáciou, ako v niektorých krajoch nemčili Nemci, Maďari nemaďarčili svojou kultúrou hospodárskou, ani svojou kultúrou duchovnou, ale mocou štátnou, byrokraciou a štátnym učiteľstvom. Uhorský štát je preto štátom čisto filologickým, akejsi filologickej zbesilosti, nie štátom politickej slobody. Citovaný "Nemzet" (1890) napísal, že v Uhrách sa síce nachádzajú občania cudzieho jazyka, krajina je však vraj maďarská - takto myslieť dokáže určite len zaslepený filológ a nie prezieravý politik!

V cudzine Maďari doteraz udržujú reminiscencie na rok 1848 a 1849 a cudzie národy, nepoznajúc veci, doteraz Maďarov považujú za politicky slobodomyselých a slobodmilovných, za národ „rytiersky“. Pravda je, že Maďari roku 1848, ako už predtým, hájili politickú slobodu krajiny a svoje práva proti viedenskému absolutizmu. To znamená práva nie celého maďarského ľudu, ale maďarskej a pomaďarčenej aristokracie.

Uhry sú taktiež ešte najmenej demokratický štát, doteraz sú absolutisti, aj keď absolutisti feudálni. Naozaj Uhry sú vonkoncom ešte štát feudálny, maďarský ľud je súčasne rovnako porobený ako ľud nemaďarský, lenže tento je ešte porobený aj jazykovo.

Nie je náhodou, že budapeštianski absolutisti sa dovolávajú svojho nenávideného - Ruska. „Štáty, ktoré nie sú národnostne jednotné, musia nasledovať príklad Ruska“ (1891, 8. júla). Treba po pravde konštatovať, že proti tomuto maďarsky natretému a zastretému absolutizmu sa občas ozývajú už samotní Maďari. Klerikálny „Magyar Állam“ (1891, 22. júla) napr. uznal, že národnostný zákon sa nerešpektuje, že volebná sústava je umelo vytvorená pre maďarskú minoritu a že vôbec nemaďarské národy sú všemožne utláčané. Poslanec Karol Eötvös mal odvahu v parlamente sa pýtať (1892), či je to správne, že v uhorskom parlamente nezasadá ani jeden rumunský poslanec, aj keď Rumunov v Uhrách je okolo 3 milióny! Tento volebný systém napokon musel padnúť, pretože Maďari sami pod ním trpeli; je jasné, že v štáte tak centralizovanom ako je Uhorsko, politicko - filologický absolutizmus musí doliehať aj na Maďarov. Uhorská byrokracia sa síce cvičí vo svojom absolutizme na národoch nemaďarských, ale nakoniec vykonáva svoje buričské remeslo aj proti ľudu maďarskému. Zrada slobody, zrada všetkej ľudskosti sa musí mstiť na vlastnom ľude. [Predpoveď z r. 1911 sa splnila r. 1913.]

Niektorí maďarskí politici síce pred Európou veľbia svoju štátnu ideu, že vraj je podľa rímskeho vzoru. Minister Kállay si raz v delegáciách takto zapolitizoval, snažiac sa pritom Európe zastrieť aziatský pôvod Maďarov. Že vraj orientalizmus je anarchistickým individualizmom a partikularizmom a je neschopný vytvoriť „niečo väčšie, silnejšie, jednotné“, (Pester Lloyd 1892, 20. októbra). Naproti tomu sa p. Kállay pre uhorskú štátnu ideu dovoláva „occidentalizmu“ a, ako už bolo povedané, vzoru rímskeho. Pán minister Kállay mal čudné názory z filozofie dejín a štátu: čo potom Číňania, ale aj tí rôzni Džingischáni a Timurovia nestvorili nič „väčšie, silnejšie, jednotné?“ Ó, stvorili, lenže to, že by to bolo pre ľudstvo a jeho kultúru veľkou vymoženosťou, to ešte nikto nepovedal.

Maďarská štátna idea podobne vedie len k mechanickej a načisto umelej jednote; následkom

toho slepého šovinistického nacionalizmu je len nesloboda a úžasná povrchnosť všetkého života v Uhrách. Maďari sa opíčia po Európe v prepychových smiešnostiach, ale duchovného vnútorného života niet a byť ani nemôže. Štátna idea v praxi znamená dostať sa do nejakého úradu a nepracovať; uhorský štát síce horúčkovo podporuje priemysel, ale ten zhon po cudzom kapitáli neprináša požehnané ovocie. Každý finančný znalec predsa vidí z burzových výkazov, že Uhry, teda nielen ne-maďarské národy, ale aj ľud maďarský, sú sluhom cudzieho kapitalizmu s maďarskou trikolórou a vignetou. Každý obyvateľ v Uhrách priamo na svojom žalúdku pociťuje, ako sa stále zdražuje živobytie, nespočetné tisíce Slovákov i Maďarov sa rok čo rok napriek všetkým zákazom vystaňujú, ale mamón a politický slavomam nedá maďarským a maďarizujúcim šovinistom pokoja a oddychu.

Školy

Slováci nemajú univerzity, ani techniky ani odborné školy ba nemajú ani jednu strednú školu, aj keď národnostný zákon slávnostne zaručuje „úplnú rovnoprávnosť v každom inom smere“. V šestnástich slovenských stolicách je asi 33 gymnázií, 6 reálií, 16 učiteľských ústavov, 4 právnické akadémie, 14 teologických ústavov, 143 odborných škôl - všetko úplne maďarské.

Všetky tieto školy sú vedené duchom maďarskej idey duchom šovinistickým. Žiaci sú pre slovenské slovo, aj keď vyslovené v súkromí, pre slovenskú pieseň (aj keď zapísanú) trestaní a za najmenšie národné prejavy aj vylučovaní. [Takto hromadne boli vylúčení slovenskí študenti v Prešpurku, Banskej Bystrici, Prešove, Kežmarku, Lučenci, Leviciach, Štiavnic, v Rimavskej Sobote a v Ružomberku.]

R. 1900 z teologického ústavu evanjelického v Prešove vylúčili šesť slovenských bohoslovcov, pretože sa dali spolu odfotografovať a pod fotografie sa na pamiatku jeden druhému po slovensky podpísali. [V dôvodoch, prečo boli vylúčení, čítame: „... dali sa 18. novembra 1900 v skupine a odlúčené od ostatných poslucháčov fotografovať. Podobizne demonštratívne slovensky podpísali, čo napriek čiastočnému tajeniu vykonali s národným slovenským úmyslom.“]

Aj profesori, aj keď rodení Slováci, sa neodvážia na verejnosti prehovoriť po slovensky; niekedy, akoby sa im maďarčina sprotivila, sa rozprávajú po nemecky, v čom sa im nebráni, ale po slovensky prehovoriť by znamenalo vlastizradu. Niektorí profesori sú slovenskými národovcami, vo svojom vnútri to však taja ako strašný zločin, ani svojim deťom to neprezradia, svoje deti národne vychovávať si netrúfajú a tak často deti uvedomelých národovcov sa pred zrakmi svojich otcov odrodzujú, tupiac a poškodzujúc takto vlastný národ.

Píšuc túto žalobu mám na mysli mnohé skutočné prípady, keďže sa všade vystríham, aby som sa nedopustil jediného slova krivdy. Poznám na Slovensku profesorov, ktorí národne cítia, silno cítia, až plačú nad osudom svojho národa, ale pre tento svoj vrúcny, čistý, nevinný cit sú počas celého života v strachu, akoby niekoho zavraždili. V zmysle školských inštrukcií môžu jednotliví profesori s dovolením riaditeľa vyučovať nepovinne jednotlivé reči, a naozaj, kde-tu vyučujú francúzštinu, angličtinu, áno, aj ruštinu, ale Bože chráň, aby sa niektorý slovensky cítiaci profesor odvážil požiadať riaditeľa, aby mu dovolil vyučovať jazyk najbližší, najpotrebnejší, t.j. slovenčinu; takáto opovážlivosť by bola žiadateľovi osudná.

Pri niektorých stredných školách a učiteľských ústavoch boli slovenské knižnice, ale maďarskí riaditelia ich odstránili na pôjd alebo - spálili. Aká surovosť je potrebná, aby vzdelaný človek páliť knihy! [Inšpektor Libertíny z Fraštáku (Nitrianska stolica) sa verejne chválil, že zväžal k sebe české -pravdepodobne náboženské evanjelické -knihy a potom ich vo veľkých hromadách páliť na dvore!]

V šesťdesiatych rokoch minulého storočia si chudobný slovenský národ založil tri konfesijné gymnázia; vyššie evanjelické v Revúcej, nižšie evanjelické v Turčianskom Svätom Martine a nižšie katolícke v Kláštore. Vláda Kolomana Tiszu všetky tri zrušila (r. 1874 a 1875) a majetok skonfiškovala.

R. 1875 zrušila aj Slovenskú Maticu, spolok na podporu národnej osvety, odobrala aj jej majetok okolo 100 000 zl., ktoré si úbohý národ ťažko naspóril a v ktorom bol aj tisíczlatkový dar od cisára. Celý národ žil vtedy v žiali a zdesení. R. 1894 generálny evanjelický konvent odoprel Slovákom založiť si konfesijné gymnázium, preto Slováci r. 1897 podali žiadosť ministerstvu vyučovania na povolenie súkromného slovenského nižšieho gymnázia interkonfesijného. Minister žiadosť odmietol, pretože vraj o slovenských mladíkov je strednými školami dostatočne postarané. A predsa už spomenutý zákon o národnostnej rovnoprávnosti z r. 1868 hovorí v par. 26, že občania ktorejkoľvek národnosti majú právo zriaďovať si nižšie i vyššie stredné školy,

zokupovať sa k tomuto cieľu do spoločností, zbierať na takéto školy peňažný fond a určiť vyučovaciu reč. Tak znie platný zákon, ku ktorému sa Slováci vo svojej žiadosti odvolali, ale minister sa nad zákonom usmeje a - nedovolí.

Ženský spolok Živena v Turčianskom Svätom Martine má podľa vládou schválených stanov právo zriaďovať školy pre dievčatá. Ake keď r. 1900 zažiadal o povolenie pre jednoročné gazdinské školy, Széllova vláda žiadosť odmietla. A predseda Széll nastúpil do úradu ministerského predsedu s heslom: zákon, právo, spravodlivosť.

V slovenských mestách sú aj meštianske školy, ktoré sa podľa maďarského vzoru nazývajú „polgárky“. Sú to školy rýdzo maďarské, šovinistické a preto sú pre Slovákov postrachom, vlkom za humnami.

A tak pristupujeme ku školám obecným, dúfajúc aspoň tam uniknúť násiliu a nájsť prirodzenosť a ľudskosť. Obecné školy sú podľa svojich zakladateľov a vydržiavateľov dvojake: 1. štátne, 2. konfesijné.

Štátne školy teda vydržiava štát, má nad nimi dozor a aj učiteľov menuje minister. Sú nielen v mestách, ale aj po dedinách. Sú to školy maďarské duchom i jazykom. Veľká väčšina učiteľov vyučuje takzvaným direktívnym spôsobom, t. zn. začne hneď maďarčinou, nepoužívajúc ani slovo materinské.

Deti sú slovenské a vyučovacia reč maďarská: taký je aj výsledok.

Vyskúšal som viac slovenských detí zo škôl maďarských a presvedčil som sa, že nevedeli násobilku, nepoznali svetové strany, ba nepoznali ani hodiny, ale hlavne: nemali žiadny názor.

Úbožiatka poľutovaniahodné! Zaujímavé je, že nevedeli ani po slovensky ani po maďarsky. Predložil som dievčaťu, ktoré skončilo meštiansku školu s výborným vysvedčením maďarský korešpondenčný lístok, aby ho preložila do slovenčiny: nedokázala to, poznala len niektoré slová, zmysel nepochopila. Od toho, že prvou úlohou školy je vychovávať, je maďarská škola ďaleko; ona je úplne pohltená maďarskou štátnou ideou, je teda v službách násilníckej, nemravnej politiky. Ak uvidíte zo školy vychádzať deti zdivočené a tupého vzhľadu, správne uhádnete, že vychádzajú z maďarskej štátnej školy.

Najchudobnejší kraj uhorský je severná časť Trenčianskej stolice; odtiaľ pochádzajú drotári, známi po celej Európe. Zdalo by sa, že aspoň takýmto zvrchovane chudobným krajom vláda dopraje školy s materinským jazykom, aby si ľud osvojil minimum vzdelania a hmotne sa vzdolhol, ale aj tu, po drotárskych dedinách, sú maďarské štátne školy s učiteľmi šovinistami, z ktorých napr. jeden nechcel so mnou, teda cestujúcim, prehovoriť slovenské slovo, aj keď bol rodený Slováč. Ľud sa plaholčí po svete, aby nezomrel od hladu a štát ho napcháva cudzou rečou a magyar állam eszme.

Obecné konfesijné školy sú buď katolícke alebo evanjelické; sú jediným útlkom národného vzdelania. Ale ak je farár máďarón, sú aj tieto školy celkom podobné štátnym, [Karola Salva, učiteľa na slovenskej konfesijnej evanjelickej škole suspendovala cirkevná vrchnosť pre „panslavizmus“. Vydával učiteľský i detský časopis a kalendár. V tomto napísal článok „Čo Slováč; to človek“, v ktorom ostro vystúpil proti maďarskému prekladu: „Tót nem ember“ (Slovák nie je človek) a tento článok bol zámenkou suspenzie] lenže sa ešte cirkevne prifarbujujú. Aj na tieto školy okrem cirkevných dozorcov dozerá štátny inšpektor, ktorý má za hlavnú úlohu bdieť nad tým, aby sa štátna reč horlivo učila a maďarčina je tu povinný predmet a vždy sa niektoré predmety, najmä zemepis a dejepis, aj na týchto „slovenských“ školách učia v maďarskom jazyku. Sú to teda školy utrakvistické.

Povedal som, sú, ale vlastne treba povedať: boli. Teraz je ešte horšie. V júni r. 1902 vydal minister Vlašič (Vlassicz) nariadenie, v ktorom sa všetkým školám, aj konfesijným, prísne ukladá, aby s horlivosťou učili maďarčinu, a to 17 až 24 hodín týždenne, čo je takmer celý vyučovací čas. A tak je slovenčina takmer celkom vytlačená z posledného útlku v škole, totiž z konfesijných škôl.

A predseda ešte nie dosť.

R. 1904 predložil minister Berzeviczy návrh nového školského zákona, podľa ktorého má byť maďarčina vyučovacím jazykom všetkých obecných škôl, v ktorých je pätina detí maďarských. Tuto päťtinu možno ľahko zohnať: deti židov, obecného notára, lekárove deti, lesníckove, pošťára, hoci aj učiteľove a iné. Veľké spory, ktoré potom mali Maďari s Viedňou, tento návrh vytlačili.

Zostáva nám obraz najžalostnejší.

Maďarizátori vymýšľali a vymýšľali, až vymysleli, že je potrebné deti odrodiť, kým si osvoja jazyk materinský. R. 1891 bol vydaný zákon (či. XV), ktorý nariaďuje v každej obci založiť opatrovňu („óvoda“). Vyučovacou rečou je maďarčina a deti sú povinné chodiť do nich od troch do šiestich rokov. Štát nalieha, aby si obce „óvody“ vydržovali, ale sám má nad nimi dozor. Pestúnkami bývajú spravidla Maďarky, ktoré nepoznajú slovenského slova. Obce, obávajúc sa nového výdavku, t.j. 3-percentnej prirážky, sa zdráhajú „óvody“ zakladať, ale vláda ich donucuje aj surovým žandárskym násilím, najmä v obciach, kde je uvedomelý národný kňaz, alebo kde doteraz nie je prenikavá maďarizačná inštitúcia.

Na konci pripájam niekoľko charakteristických obrázkov z poslednej doby.

Slúžneho Attilu Ujhelyiho v Turč. Sv. Martine cirkevná vrchnosť evanjelická udala, že nechce platiť cirkevné dane. Ako sa pomstiť?; Dňa 27. januára 1907 sa s notárom a richtárom vrátil do evanjelickej školy v Turanoch. Vystrašených detí sa vypytoval, či poznajú pieseň Hej, Slováci? „Poznáme; keď boli voľby, ľudia ju spievali.“ Spupne a hrmotne vběhol do druhej triedy a po maďarsky sa učiteľky vypytoval, ako sa rozpráva s farárom. „Zdvorilo.“ „Myslím, či mu hovoríte ty alebo vy alebo oni?“ „Keď hovoríme po slovensky, tak mu vykám.“ Zatiaľ doletel na faru chlapec. „Prišli páni!“ Tieto slová slovenský ľud vždy vydesia. Farár sa ponáhľal do školy. „Akým právom vstupujete do evanjelickej školy bez môjho dovoľenia?“ „Do toho vás nič nie je.“ Všetci potom išli do tretej triedy. Tam vyčíňal podobne. Potom išiel do obecného domu, sem zvolal učiteľský zbor a zase „vyšetroval“. Inú vinu nenašiel, len že si vykajú. Účel bol: zastrašiť, týrať, prejaviť svoju moc.

Páni prišli, popili a zasa odišli.

2. júna 1907 rečnil na sneme slovenský poslanec Juriga. „Čakám skutky, sľubov už bolo dosť. Ak chce vláda podporovať slovenský národ z jeho vlastných peňazí, nech nám aspoň dovolí slovenské gymnázium.“ Obrovský krik, jeden maďarský poslanec zvolal: „Povraz vám treba, nie gymnázium.“ V januári 1907 po prejave slovenského poslanca Bellu povedal minister vyučovania gróf Apponyi doslova: „Tým učiteľom, ktorí nechcú z mládeže vychovávať dobrých Maďarov, odoberiem a znemožním vyučovanie. Voči každému štátnemu občanovi platí zásada, že v tejto ríši je Maďar pánom.“ Snemovňa plesala od rozkoše.

Vrcholom maďarizácie škôl je zákon o úprave učiteľských plátov z r. 1907, čo bolo dielom grófa Apponyiho, odchovanca jezuitov. Kde dá štát učiteľovi viac než 200 K podpory, vyhradzuje si právo učiteľa menovať (rozumej na cirkevných školách). Na školy dozerá školský výbor z ľudí znalých maďarčinu, okrem neho však aj školský inšpektor. Proti učiteľovi sa zakročí disciplinárne, ak nenaučí deti po maďarsky čítať, písať a počítať, ďalej ak koná proti v škole či inde, doma či za hranicami. Zemepis a dejepis, počty a ústavovedu vo všetkých obecných školách na celom území Uhier učí bez výnimky a bez pardónu po maďarsky. Vo štvrtom školskom roku, teda v desiatom roku veku, musí každé dieťa svoje myšlienky slovom i písmom správne vyjadriť po maďarsky. Pri takýchto požiadavkách sa stáva absurdným dovoľenie používať aj materinský jazyk v náukách prírodných a náboženských.

Zo Sarvašského gymnázia v apríli 1907 vylúčili 8 nádejných slovenských študentov pre „panslavizmus“. Celý zástup maďarských spolužiakov sa vlámal do bytu slovenského študenta so sekerami, palicami a revolvermi a vymáhal slovenské knihy. Za lupičmi prišli dvaja profesori, prehľadali kufre a pobrali, čo bolo slovenské. Dvaja slovenskí študenti na mieste odprisahali, že viac slovenského nemajú.

Čoskoro nato vylúčili slovenského kvintána v Trnave; maďarský spolubývajúci naňho prezradil, že dostáva „panslávské“ (rozumej slovenské) listy od spolužiaka z Prešporka.

Cirkev

V Uhrách je katolícka i evanjelická cirkev v službách maďarskej politiky. Na Slovensku je 6 katolíckych biskupov, z ktorých tuším len 1 (!) vie po slovensky. Sú to politickí šovinisti, slúžiaci predovšetkým tomu náboženstvu, o ktorom som sa vyššie zmienil: pomadžarčenie celých Uhier. V Nitre, kedysi sídle slovenských kniežat, je biskupom Imrich Bende. Tomu pred časom Felső Magyarprszági kultur egyesület (Hornouhorský kultúrny spolok, roz. maďarizujúci) poslal k päťdesiatročnému kňazskému jubileu pozdrav, na ktorý Bende, do staroby fanatický šovinista, odpovedal: „V práci všeobecného vzdelania (roz. všeobecnú kultúru maďarskú) môže každý

niečo urobiť. Kto hovorí, že nič nemôže, v tom niet vlasteneckej (rozumej maďarskej) lásky. Nech každý urobí niečo v kruhu svojej pôsobnosti, a keď každý vykoná hoci i malé dobro, mnoho dobra stane sa dielom veľkým. Cirkev v tom kráča vpredu; príkladom je Trenčín, kde dietky už dnes pozdravujem slovami: „Dicsértéssék a Jézus Krisztus“. Lenže cirkev nemôže vykonať všetko; ale kde môže, tam všetko vykoná."

Pavel Smercsányi, biskup Spišskej diecézy, keď ho v čisto slovenskej obci uvítalo školské dievčatko pred birmovkou po slovensky, vyhrešil učiteľa a vyslovil želanie, aby ho druhý raz uvítali po maďarsky. Ten istý biskup - taktó rodený Slovák - rozposlal po farách obežník, v ktorom nabádal kňazov, aby dôkladne pátrali, či slovenskí národovci nevydali akési memorandum na podpisovanie a kto podpisy zbieral a s akým výsledkom. Maďarské časopisy biskupovo „vlastenectvo" pochválili, túto chválu mu závidel jeho sused Ivankovics, biskup v Rožňave, odrodilý Srb a vydal taktiež obežník kňazom, v ktorom upozorňuje kňazov na hmotný úpadok ľudu, utekajúceho pred hladom do Ameriky a hovorí, že príčina biedy je, že slovenský ľud nevie po maďarsky. Preto kňazov vyzýva, aby sa všemožne starali o vyučovanie maďarčiny, aby zakladali maďarské spolky, menovite spevácke, ktorých účelom by bolo pomadžarčenie kostolného spevu. Tak si teda slovenský ľud má zaháňať hlad maďarskými piesňami.

Bezohľadným maďarizátorom bol aj Bubič (Bubics), biskup v Košiciach, ktorý nútil kňazov kázať a modliť sa po maďarsky, vylučoval slovenský spev z kostolov a s rovnakým šovinizmom maďarizoval aj školy.

A podľa najvyššie, k prímasovi Vaszarymu v Ostrihome. Ten niekedy v roku 1902 poslal stoličnému výboru v Ostrihome prípis, ktorým oznamuje, že cirkevným školdozorcom prísne uložil, aby v katolíckych ľudových školách kládli najväčšiu váhu na vyučovanie maďarčiny. Len čo bude maďarský jazyk náležito rozšírený, urobí poriadok, aby sa aj kázalo po maďarsky Chodte a učte všetky národy...

Akí sú biskupi, také sú kňazské semináre: čisto maďarské. Predstavte si v slovenských kostoloch a školách kňaza, ktorý študoval na maďarskom gymnáziu, v maďarskom seminári a nikdy nečítal slovenské evanjelium ani bibliu alebo katechizmus. V reči je nedokonalý, nižšie než čeladín, pretože tento stále po slovensky hovorí a spievaj ten druhý slovenskú reč na školách pozabúdaj. A predsa je úlohou kňaza rečou vnikáť do srdca ľudu, nadchnúť ho Bohom a ideálmi a vstúpiť mu neznáme pojmy. Predstavte si kňaza nielen v reči nedokonalého, ale aj otupeného cudzou školou, chatrne vzdelaného, vychovaného v maďarskej štátnej idej, ktorá slovenský ľud vyhladzuje z povrchu zemskeho! A určite už teraz pochopíte, že maďarčina má aj strašné morálne dôsledky.

Rovnako maďarizujúce kňazské kláštorné ústavy a početné dievčenské kláštorné školy: učiteľky mníšky sú povestné tvrdošťou a fanatizmom voči slovenským žiačkam.

Cirkevní historici vymazali všetko, čo malo slovanský charakter. Na Slovensku pôsobil Method, český biskup Vojtech pokrstil knieža Štefana a zástupy maďarského ľudu, ale to maďarské cirkevné dejiny zamlčujú. Viem od samotných slovenských kňazov, že ich biskup hrešil, ak dali dieťaťu na krste meno Cyril. Biskup vraj nemá nič proti svätému Cyrilovi, ale „panslávskymi" menami krstiť zakazuje. Viem taktiež, že ostrihomský kanovník Komlóssy, odrodilý Slovák, uvidiac raz v slovenskom dedinskom kos-. tole na stene zobrazených sv. Cyrila a Metoda, rozčúlil sa na miestneho farára: „Toho Cyrila a Metoda dajte zatrieť, lebo my nepotrebuje panslávskych svätých."

A teraz si povedzme niečo o cirkvi augšpurského vyznania. Táto cirkev má zákonmi zaručené právo zriaďovať si farnosti (cirkvi), obecné, stredné i vysoké (tieto s kráľovým súhlasom) školy, ďalej má právo voliť si kňazov od kaplána po biskupa, učiteľov, profesorov, riaditeľov, inšpektorov, ďalej ustanovovať vyučovaciu reč, vytvárať učebné osnovy, zakladať spolky s náboženskými účelmi... to je asi hlavný obsah cirkevnej autonómie uhorských evanjelikov. Ale táto cirkev sa dala so všetkými týmito svojimi právami do služieb maďarizácii.

Celé Uhry sa delia na štyri dištrikty (biskupstvá), Dištrikt Preddunajský mal podľa úradnej štatistiky 85 % Slovákov, 15 % Nemcov a Maďarov. A tak Slováci, pri všetkých úskokoch maďarizácie a pri všetkej slovenskej poddajnosti, mali rozhodnú prevahu na dištriktálnych zhromaždeniach a mohli veľa urobiť v prospech slovenskej národnej osvety. Tento slovenský dištrikt mal pri svojej autonómii toľko sily, že by aj sám dokázal udržať národ na dlhú budúcnosť.

Národní učitelia a národní kňazi mali v distriktuálnom konvente a jeho výbore oporu a podporu, kvôli národnosti ho nikto z cirkvi nemohol stíhať, cirkevné obecné školy mohli slobodnejšie vychovávať v národnom duchu a ľud celého dištriktu sa zo zhromaždenia osviežoval nielen nábožensky, ale aj národne. Aj na generálnom konvente (zhromaždenie evanjelikov z celej krajiny) mali Slováci, ako zástupcovia slovenského dištriktu, väčší význam. Slovom, slovenským biskupstvom sa Slováci ešte reprezentovali ako národ pred tvárou celej krajiny.

To bolo pre Maďarov neznesiteľné, preto pomýšľali na iné zoskupenie dištriktov. Dňa 10. októbra 1894 sankcionoval kráľ v Jedlove (Gödöllő) synodálny zákon, ktorým sa z Preddunajského dištriktu odtrhli slovenské senioráty - Oravský a Liptovský - a pripojili k dištriktu Potisskému, seniorát Turčiansky bol pripojený k dištriktu Banskému.

Za ubrané tri senioráty boli pripojené k zvyšným slovenským iné štyri riadne pomadžarčené, takže teraz Slováci nemajú väčšinu v žiadnom dištrikte.

Pred niektorým rokom sa v Uhrách počítalo 970 000 evanjelikov augšpurského vyznania (bez sedmohradských Sasov); z tých je vyše 600 000 Slovákov [Maďarská štatistika ich udáva 462 000] , 200 000 Nemcov a len asi 100 000 Maďarov [Podľa maď. štatistiky je maďarských evanjelikov augšpurskeho vyznania vyše štvrt' milióna, ale v tomto čísle je väčšina odrodilcov] . Maďarov teda nie je ani 1/9 a táto 1/9 rozhoduje na generálnom konvente. Ako je to možné? Nemci hlasujú s Maďarmi a veľa vyslancov zo slovenských cirkví je pomadžarčených.

Teraz si ľahko domyslíme, aké sú teologické evanjelické ústavy. Na Slovensku sú dva, v Prešpurku a v Prešove. Slovenský evanjelický farár Janoška na generálnom konvente v Pešti r. 1897 vyhlásil, že je hanba a posmech, akí mladíci z teologických ústavov vychádzajú do slovenských cirkví; akou rečou tí hovoria na posvätených miestach, je - hovoril Janoška - na pohoršenie veriacich a verejný škandál. Hoci v katolíckych seminároch slovo slovenské ani nepočuli, v evanjelických teologických ústavoch (myslím tie dva na Slovensku) sa slovenčinu učia, ale nedostatočne, len tak pre meno a vyučujú ju ľudia, ktorí jej sami nerozumejú a ktorí ju nenávidia.

Generálny konvent r. 1895 posielal ministerstvu žiadosť za vládnu podporu a ubezpečuje vládu, že svoju žiadosť podáva aj z „maďarsko-národného a štátno-politického ohľadu“. V žiadosti sa doslovne hovorí: „Naša generálna cirkev bola vždy prednou bojovníčkou [Vidíme, že jedna cirkev predstihuje druhú; podobne sa honosil katolícky biskup Bende] maďarskej štátnosti a maďarských národných cieľov a touto bojovníčkou zostane aj v budúcnosti. Ale aby mohla premôcť národnostné smery (rozumej národy nemaďarské, hlavne Slovákov), v jej lone sa kde-tu zjavujúce, na to potrebuje aj hmotné prostriedky, ktorými predíde mnohému zlu a mnohú nespokojnosť. Totiž napravením hmotného stavu niektorých hornouhorských (roz. slovenských), farárov a učiteľov môže týchto vždy viac a viac získavať generálnej cirkvi a tým službe maďarskému štátu. Povinnosťou generálnej cirkvi bude starať sa o to, aby zlí (rozumej verní svojmu národu) nedostali štátnu pomoc, a tak cirkev, zbavená hmotných starostí, s väčším úspechom bude môcť podporovať veľké štátne ciele, ktoré aj doteraz verne podporovala.“ (Citované z Cirkevných Listov 1895).

Nuž, je zjavné, že autonómna cirkev sa ponúka vláde za slúžku. Ako sa tu generálny konvent premieňa na politické zhromaždenie a ponúka sa vláde na pomoc v podplácaní, denuncovanie a pod., tak aj samotná teologická veda je ochotná slúžiť násilníckym politickým cieľom. Masznyik (roz. Masník), profesor teologickej akadémie v Prešpurku pri nastupovaní do funkcie vyhlásil, že bude prispievať k vytvoreniu „maďarskej národnej teológie“. Ejha, pán profesor vychováva slovenských mladíkov na slovenských kňazov a mieni vytvoriť maďarskú národnú teológiu.

Na tom istom ústave sa považuje (čítame v Cirkevných Listoch) slovenské slovo, prednesené slovenským mladíkom, za kompromitovanie a urážku ústavu a zvykne sa, najmä ak bolo prednesené za múrmi ústavu, karhať a trestať. Vláda, ktorá chce mať kňazov podľa možnosti čo najviac vo svojich službách, dáva podporu tým kňazom, ktorí majú menej než 1600 Kč ročného príjmu. To je opäť namierené predovšetkým na chudobné Slovensko; tu je naozaj veľa kňazov, najmä evanjelických, dosť skromne platených a tiež sa ich mnoho dožaduje vládnej podpory, aj keď majú väčší príjem než 1600 Kč. A kto príjme aj najmenšiu vládnu podporu alebo aj najmenší vládny úradík, má zviazané ruky. [8. a 9. par. zákonného článku z r. 1898 ustanovuje: Ak sa o doplnok svojho platu uchádza kňaz, proti ktorému je námietka z protištátnosti, podporu nedostane a ak ju už má, odoberie sa

mu. Čitateľ iste rozumie, že protištátnym je každý čin, ktorý sa nezhoduje s maďarskou štátnou ideou.]

V máji r. 1901 čítame napr. v Ľudových Novinách, že mnohí katolícki kňazi prestali časopis odoberať, pretože zažiadali vládnu podporu. Ak by totiž slúžny alebo obecný tajomník alebo niekto iný udal, že odoberajú slovenský časopis, veru by ich kvalifikácia poriadne utrpela. Vládnou podporou nalákaný kňaz teda

- prestáva podporovať chudobnú národnú literatúru,
- neodváži sa ani voliť Slováka do snemu alebo stoličného výboru,
- neodváži sa ísť na národné zhromaždenie, iba ak potajomky navštívi priateľa národovca,
- rozmýšľa, či si môže dať ušiť topánky u obuvníka, ktorý o sebe hovorí, že je Slovak atd.

Učiteľ na konfesijnej škole nie je od vlády priamo závislý, ale ak príjme niekde na dedine, keďže je biedne platený, úrad poštový s malou remuneráciou alebo úrad matrikára, odrazu je ako začarovaný: nesmie sa nikde na verejnosti prejavovať ako Slovak. Už napr., keď si spoločnosť v hostinci spieva ľudovú pesničku, otrok učiteľ, aj keď nemá žiadny vládny úrad, má ústa zomknuté a usiluje sa vytrátiť zo spoločnosti. Mne je to ťažké poprieť, lebo som to neraz videl a prežil.

Keď sa tak cirkvi dali do služieb maďarizujúcej vlády, pozrime sa, ako sa im vláda za to odmenila.

R. 1894 bol v Uhrách vydaný zákon o manželskom práve, ktorým sa zavádza občiansky sobáš. Zákon pripúšťa aj sobáš cirkevný, kto ho chce, ale pred súdom má platnosť iba sobáš občiansky, ktorý musí byť vykonaný pred cirkevným. V tom istom roku vyšiel zákon o štátnych matrikách. Zavedené sú matrikálne obvody s určitým sídlom. Matrikára menuje minister vnútorných záležitostí, a to z mestských úradníkov, z predstavených obce, z učiteľov a i. Kňaz ním byť nemôže. Narodenie dieťaťa, úmrtie, ohlasuje sa matrikárovi. Ohlášky a oddavky vykonáva zadarmo matrikár.

R. 1895 vyšiel zákon o slobodnom vyznávaní náboženstva, ktorý dáva veľkú náboženskú slobodu a takmer nabáda zakladať nové vyznania, ale všetko podrobuje štátnemu dozoru. Predstavení nových cirkví sa musia predstaviť mi nistrovi kultúry a „žiadna cudzozemská, okrem uhorského štátu stojaca vrchnosť alebo osoba, nemôže byť cirkevnou hlavou alebo protektorom vyznania, a toto vyznanie nemôže byť v žiadnej závislosti od cudzozemskej náboženskej vrchnosti, spoločnosti alebo osoby.“

Cirkvi majú veľkú moc, veľikú! Tomu rozumejú aj maďarizátori a z uvedených troch zákonov je jasné, že uhorský štát veľký kus cirkevného vplyvu prenáša na seba.

Štátne matriky a ohlášky sa píše výlučne len po maďarsky, aj oddavky sú v reči iba maďarskej. A tak v Uhrách oficiálne nepanuje kresťanstvo, ale kult maďarského slova - zbožnosť a mravnosť je maďarským šovinistom vedľajšia.

Opäť pripájame obrázky z posledných časov.

- Roku 1904 vláda dala Rožňavského biskupa Ivánkoviča pod kuratelou, pretože za šesť rokov narobil 1,5 milióna korún dlžoby.

- Pred niekoľkými rokmi minister Vlašič rozposlal po biskupoch tajné nariadenie, aby mu označili osem maďarónskych katolíckych kňazov, že ich vyšle do Ameriky medzi Slovákov, aby ich maďarizovali, odvrátili od slovenských bohoslužieb a s plnomocenstvom uhorskej vlády zariadili im bohoslužby maďarské. Toto tajné nariadenie vyšlo v americkom „Slovenskom Denníku“. Tu americká vláda interpelovala v Pešti, ako že sa môžu miešať do vnútorných záležitostí Únie? Uhorská vláda - poprela. Potom v americkom „Slovenskom Denníku“ vyšla fotografia celého nariadenia i úradných podpisov. Tak maďarskú vládu usvedčili zo lži.

- Nám už známa evanjelická teologická akadémia v Prešove vylúčila v lete r. 1906 dvoch slovenských teológov, Devečku a Karlovského. Riaditeľ Slávik ich zavolať k sebe a povedal: „Ste hrozní, vlasti nebezpeční panslávi, stráťte sa neodkladne odtiaľ, alebo vás dám vyviezť najbližším vlakom!“

- Zakrátko z viedenského Pazmanea vylúčili dvoch slovenských klerikov, takisto pre panslavizmus.

- V Békešskej stolici je čisto slovenské mesto Komlós. Tam pôsobil evanjelický farár Hrdlička a učiteľ Styk. Oboch 31. augusta 1906 cirkevný súd (maďarský) suspendoval, odrazu zbavil chleba

pre - panslavizmus; Hrdlička dával písať protokoly po slovensky, jeho deti nevedia po maďarsky. Styk má zasa plnú skriňu českých a slovenských kníh...

Najsmutnejšie sa preslávil Spišský biskup Párvy, odporný šovinista a aký to človek! Maďarské socialistické časopisy o ňom písali, že so svojim kanovníkom pácha neresti... A z obvinenia sa nič nevyvrátilo. Iba na denunciáciu, bez vyšetrovania v máji 1906 telegraficky z Karlových Varov suspendoval farára Hlinku v Ružomberku. Jeho vina bola v tom, že agitoval v prospech dr. Šrobára, kandidujúceho do snemu. V júni 1906 Hlinku predvolali do biskupovej rezidencie a keď vracajúc sa vystúpil z vlaku, štyria četníci ho zatkli a odviekli na faru. Potom ho päť a pol mesiaca väznili, až ho dňa 26. novembra pohnali pred súd, ktorý opíšem v inej časti. V Ružomberku ľud prestal chodiť do kostola, biskupa za Hlinku prosil, zaprisahal ho, vyhrážal sa mu všetko nadarmo: biskup vie, že má za sebou vládu a Rím že vždy drží s vládcami, nie s utláčanými.

- Kaplán Ilečko, odrodilý Slovák, denuncoval svojho predstaveného Hlinku a za odmenu dostal faru.

- Farár Pazúrik sa pridá k odrodilcom a dostal dekanstvo.

- Slováka Moyša biskup zbavil fary v Lúčkach a dosadil tam odrodilca Smižára; ľud prestal chodiť do kostola, mŕtvych si sám pochováva, deti nedáva krstiť, ale to nepohne ani renegátom Smižárom, ani „otcom“ Párvy.

Farár Janovčík v Likavke pri Ružomberku poslal - čítame v Slovenskom týždenníku č. 4 r. 1907 - dňa 25. júna 1906 štátnemu fiškusovi v Ružomberku udanie, že Hlinka stojí na čele tajného spolku, ktorý má bomby, dynamit, strelný prach, nože, pušky, revolvery. Na druhý deň bola u Hlinku domová prehliadka, avšak nič nenašli, ale mali zámienku Hlinku ihneď zatknúť a uväzniť.

- Janovčíka nespočetne veľa ráz usvedčili z bezcharakternosti a časopisy prinášali správy o jeho pohoršujúcom živote medzi ženami.

- Farár Rovder sekal bičom slovenské ženy a keď opití odrodilci v noci vo voľbách dňa 30. apríla 1906 vytĺkli Hlinkovú oknú, Rovder bol medzi nimi.

- Kaplána Húsku preložil Párvy na denunciáciu odrodilých kňazov z Námestova kamsi do spišskej dediny.

- Párvy prenasledovaní kňazi pre národnosť sú ešte: Tománek, Kojda, Mnoheľ, Hanuška, Maxián, Hromada, Kofrít, Dorník, Bajov, Viecha a iní. Napokon biskupi prenasledujú všetkých národných kňazov.

Vraždy v Černovej, rodisku Hlinkovom, 27. októbra 1907, sú známe celej Európe. Cirkevná moc sa spojila s mocou vládnu; kresťanská láska a ochrancovia zákona išli vysvätiť kostol a zatiaľ vraždili nevinný ľud. V prvom kočiari sedel slúžny Pereszlényi, v druhom štyria kňazi. Keď prvý kočiár nemohol ďalej pre ľud zhromaždený v uličke, kňazi kričali: „Csak előre!“ (Len dopredu!) Kočiár vošiel do ľudu. Sused Demko vzal koňa za uzdu a pokúšal sa koňa zastaviť. Ale vtom Pereszlényi zavelil četníkom strieľať.

Odrazu ležalo 9 mŕtvych, 3 umierajúci, 12 ťažko zranených (z tých 2 zomreli) a asi 80 bolo ľahko zranených. V Černovej zúfalý plač zo dňa do noci, v Ružomberku pôvodcovia vraždy celú noc pili. Vláda na Hodžovu interpeláciu odpovedala, že ľud sa búril (surová lož!) a kňazi že nešli svätiť kostol, ale utíšiť ľud. Párvy, Chudovský, Andrassy, Wekerle, Apponyi, Iživí obrancovia vrahov - nech zostanú ich mená na večnú pamäť!

Župy a obce

Čitateľ už maďarským úmyslom vo veľkej miere porozumel, a tak budem môcť hovoriť čím ďalej tým stručnejšie. Celé Uhry, Sedmohradsko v ňom zahrňujúc, sa delia - ako som už vyššie uviedol - na 63 stolíc (župy, komitáty), Verejná správa, zdravotnícke pomery, stoličné cesty, stoličné prirážky, revízia obecných účtov a pod., to sú hlavné úlohy stolíc. Stoličný výbor (120 - 600 členov) pozostáva z polovice virilistov a z polovice členov od ľudu zvolených na šesť rokov. Niekoľko úradníkov (školského i daňového inšpektora, referenta verejného hospodárstva) menuje vláda. Väčšinu úradníkov volí za seba na šesť rokov sám stoličný výbor. Hlavou stolice je župan, navrhnutý vládou a potvrdený kráľom.

Každá stolica sa delí na okresy, ktorých je 2 až 12 i viac. Okres spravuje slúžnovský úrad, podriadený stoličnému úradu. Napokon slúžnovskému úradu sú podriadené obce.

Podľa zákona o národnostnej rovnoprávnosti z r. 1868, už vyššie spomenutého, je protokolárnou rečou stoličného výberu okrem maďarčiny aj reč národa nemaďarského, ak si ju žiada aspoň pätina stoličného výboru. Keby vedľa maďarčiny bola aj slovenčina protokolárnou rečou stoličných zhromaždení, potom podľa toho istého zákona aj súdy boli by povinné jednať so stranami po slovensky a doručovať slovenský rozsudok. Preto sa maďarské vlády všemožne pričiňujú, aby ani pätina neprišla slovenská (neodrodila) do stoličných výborov.

Ďalej v stoličnom výbore majú Slováci právo hovoriť svojim jazykom; stoliční úradníci majú podľa možnosti (!) jednať so Slovákami nielen v ústnom, ale aj v písomnom konaní po slovensky; v správe obecnej samá používať reč, akú chce obecný výbor; každý Slovák môže ísť na obec, stolicu a vládu s písomným podaním slovenským, ale od vlády dostane vyrozumienie maďarské so slovenským prekladom.

Pozrime sa teraz aká je skutočnosť.

V stoličných výboroch sa rokuje po maďarsky, úradníci vybavujú podania po maďarsky a na nepatrnú výnimku všetky slovenské obecné zastupiteľstvá majú maďarčinu za reč písomnú. Sediaci rokujú v zastupiteľstve po slovensky - ved' po maďarsky nevedia - ale protokol a všetko, čo sa píše, píše sa po maďarsky. Aj kravu a teľa sprevádza na trh maďarská reč, pretože len tou sa smie napísať dobytčí pas.

Obecní notári, rozhádzaní po všetkých mestách a dedinách (niekde má niekoľko menších dedín jedného spoločného notára), sú veľmi výdatnými maďarizačnými činiteľmi. Sú to ľudia s akým-takým vzdelaním, poznajú maďarčinu a písanie úradných spisov, túto znalosť preukážu skúškou pred zvláštnou stoličnou komisiou. Služny navrhne notárske terno a občania si zvolia jedného z nich. Notára platí obec, ale on je pánom obce, aj richtár (starosta) je jeho úbohým služobníkom, podpisuje listiny, ktorým nerozumie, behá k služnému aj inde, kam ho notár pošle.

Najvyššiu hodnotu, ktorú Slovák dosiahne, je richtárstvo, [Kto o sebe vyhlási: Som Slovák, ten veru nestane sa ani sudcom ani služným, ani kasírom na železnici, ba ani úradným sluhom] ale táto hodnota je pre neho hotové nešťastie, pretože obyčajne upadá do mravnej i hmotnej skazy, najviac zásluhou inteligenta notára. Títo notári majú zlú povest'; na sneme sa o nich verejne hovorí, že sú to ľudia obyčajne nemravní. Ale oni usilovne maďarizujú a maďarizačné úsilie sa berie za prvú cnosť občana uhorského, pre ktorú sa prepáči aj nespôsobilosť a zanedbávanie úradu i mravné poklesky.

Notár drží na uzde richtára a celé zastupiteľstvo, aby sa nič nevykonalo v slovenskom duchu,

- on prehovára a donucuje jedného občana za druhým, aby volil vládneho kandidáta,
- on špehuje a denuncuje učiteľa a kňaza, on vnucuje ľudu maďaronske časopisy,
- on pri sčítaní obyvateľstva robí zo Slovákov Maďarov atď.

To všetko robí služobník obce, od obce dobre platený; vôbec maďarizácia Slovenska stojí obrovské peniaze a tie musia platiť Slováci. Kedysi ma zastavil takýto notár, vyžiadal si legitimáciu a poučil ma, že keby som niečo urobil proti maďarskej vlasti, mohol by ma dať četníkom zatknúť. Ale v rozhovore stával sa stále vládnejší a vládnejší, až nakoniec, vyžadujúc, aby som jeho meno nikdy neprezradil, s hnusom mi opísal maďarské vládnutie na Slovensku a zakončil: „Je to všetko svinstvo, židovské, maďarské svinstvo!" Niet pochyb, že tento zasvätený apoštol maďarizácie to charakterizoval správne.

Notárovi je pri maďarizácii nápomocný - mám na mysli slovenské dediny - obecný lekár, ktorého tiež kandiduje služny Richtár, notár a lekár, všetci to oddaní služobníci služneho, majú obec úplne v moci. Ak je aj farár a učiteľ vo vládných službách, vidíme, že čo inteligent, to nepriateľ ľudu a národa. V posledných rokoch ešte pribudol matrikár a v niektorých dedinách pestúnka Maďarka.

Vstupujúc do slovenskej dediny alebo mesta, uvíta nás oválna tabuľka na stípe, pomaľovaná maďarskou trikolórou, s nápisom iba maďarským, názvom obce. V mnohých slovenských krajoch nazýva ľud svoju obec už len po maďarsky, Obecný úrad a richtárov byt sú označené tiež maďarským nápisom. Par. 5 národnostného zákona z r. 1868 ukladá stoličným úradom, aby v úradnom styku s ľuďmi používali (ústne i písomne) reč ľudu. Ale v skutočnosti je to inak: v písomnom styku sa používa len maďarčina. Ten istý zákon dáva právo po slovensky dopisovať všetkým úradom, teda najmä stoličným, ale úrady slovenské podania obyčajne odhadzujú alebo

na ne neodpovedajú; výnimky sú zriedkavé. Rekurzy úrady vybavujú neskoro, za rok, dva, až kým vec, o ktorú ide, obyčajne stratila význam. Ale špecialitou uhorských administratívnych úradov, nízkych i vysokých, je na žiadosti a sťažnosti neodpovedať a rekurzy nevybavovať.

Kto chce dobre poznať maďarské násilníctvo, musí na danom mieste sledovať prax úradov, ktorá preniká celým životom ľudu a pri všetkom je prvým cieľom maďarizácia.

- Vidíte, ako umiestňujú Maďara, čo nepozná slovo po slovensky, do slovenskej dediny za poštára; takisto obecného notára a sudcu, ktorý sa stále stýka s ľuďom slovenským, neovládajúcim maďarčinu.

- Vidíte školského inšpektora, ako sleduje po slovenských učiteľoch, či čítajú slovenské časopisy, či sa stýkajú s „panslávmi“;

- vidíte úradníka alebo pisára od slúžnovského úradu, ako idú na slovenskú zábavu, aby vyšpehovali, kto tam bol, čo hovoril, či sa spievali slovenské piesne;

- vidíte, ako títo biedni ľudia pozorujú na prechádzkach, kto s kým chodí a či hovorí po slovensky;

- vidíte slúžneho, ako krutými trestami stíha dediny, ktoré nevolili podľa jeho chute; vidíte ho, ako sa mstí na kupcovi, mäsiarovi, krajčírovi za to, že sa prejavil ako Slovák.

Kadejaký úradník a pisár, všetci sú presvedčení, že kariéra sa robí útlakom slovenského ľudu;

- kto chce vyššie miesto, maďarizuje a utláča ľud;

- kto chce vládnú podporu, maďarizuje;

- kto chce dostať živnostenskú koncesiu, maďarizuje. Najmä pri stoliciach je množstvo úradníkov, väčšinou schudobnelých zemanov s biednym vzdelaním, mravne upadnutých leňochov, pôžitkárskeho, pod kamarátskym dozorom úradujúcich, ktorí sa môžu preukázať jedinou energiou: maďarizáciou a útlakom ľudu.

Smutné, trudné je živobytie na Slovensku!

Treba dodať, že uhorskí úradníci sú zvyknutí na tzv. vedľajší príjem. Ľud ide na úrady s pokorou, pretože úradníci jednú s ním panovačne i hrubo; preto si sedliak najskôr zájde k úradníckej žene a zanesie jej hrudku masla, jahniatko, hydinu a pod. a až potom ide smelšie k pánovi. Obecný notár má ročný príjem 1600 až 2000 korún, ale pije veľa vína, strojí hostiny, žena sa parádi, deti sú v kláštore alebo na školách...

Kde na to všetko zoberie?

Nestaraj sa nikto, on si dokáže príjem zdvojnásobiť i strojnásobiť. Pitiek a kartárenia je v Uhrách až hrôza a zemani a úradníci v tom vedú. Zaznamenal som si túto správičku z „Magyarország“: V jednom meste v Nitrianskej stolici sa zabával slúžny so svojimi kumpánmi v hlavnom hostinci. Keď už toho veľa do seba nalial, začal sa hádať a hlavnému pinciarovi, ktorý ho miernil, vynadal po slúžnovsky. Tento urážky odmietol, ale slúžny vytiahol revolver, strelil, avšak guľka našťastie minula svoj cieľ. Spoločnosť nechala slúžneho a ten odišiel do blízkej kaviarne a vo vyčíňaní pokračoval. Palicou zrážal fľaše zo stolov, pustil sa do pinciara a do cigánov (hudobníkov). A keď tí nechceli jeho urážky trpieť, vytiahol zasa revolver. Napokon hostia zúrivo chytli, vytrhli mu revolver a pána slúžneho vyhodili na ulicu. Inak vraj patrí k najpoprednejším vlastencom (rozumie sa v zmysle maďarskom) Nitrianskej stolice. Utešuje sa vraj tým, že sa to nestalo len jemu, ale aj iným slúžnym v iných stolicach. Jedno zlo vlečie za sebou druhé: daj človeku za úlohu krivdiť, ako ďaleko má k ostatným zlobám?

Maďarizácia, ktorá je v základe surovým násilím, je plná nemravnosti na všetkých stranách, kam len zrak obrátiš.

Avšak nechajme zatiaľ rozjímanie a podávajme fakty.

Rýdzo slovenské mesto Tisovec si na základe par. 80 zákonného článku XVII. z r. 1884 založilo slovenskú učňovskú priemyslovú školu. Do nej ihneď prestúpili žiaci zo štátnej (maďarskej) školy, takže táto zostala prázdna. Prišiel slúžny Bánvay, zvolal mestské predstavenstvo a rodičov žiakov, oznámil, že slovenskú školu ruší, že nariaďuje učňom chodiť do štátnej školy a kto by nepočúvol, dostane pokutu 20 zl. Aj proti učiteľovi zaviedol trestné konanie, ktoré sa však nedokončilo, lebo bolo iba strašiakom. Akým ľahkým spôsobom zrušil slúžny slovenskú školu! Na základe ktorého zákona? Nebuď, milý čitateľ, naivný; v Uhrách sú síce

zákony, ale rozhoduje vládna vôľa.

Spoločovacie právo akoby pre Slovákov neplatilo.

V Tisovci od roku 1879 žiadajú povolenie pre spevácky spolok; žiadosti zákonným spôsobom píše a podáva dr. Samko Daxner, muž všeobecne vážený, ale slúžny k žiadosti napríklad pripíše, že v Tisovci sú panslávi a tak sa darmo 28 rokov dožadujú speváckeho spolku. A čo vtedy, keby chceli založiť spolok politický! Aj hasičské spolky, ak chcú Slováci slovenské vedenie, iba nerady povoľujú.

R. 1893 oslavovali Slováci a Češi sté narodeniny básnika Jána Kollára; četníci bodákmi bránili vstúpiť na miesto, kde stál rodný dom básnika, čo sa stalo aj prof. Masarykovi.

Podobne je to aj s právom zhromažďovacím.

Národ postavil zosnulému vodcovi Jozefovi Hurbanovi pomník na cintoríne v Hlbokom. Zišla sa hŕstka ctiteľov, ale četníci ich na cintorín nepustili Syn zvečnelého, básnik Svetozár Hurban (Vajanský) napísal v žiali a hneve článok Hyenizmus v Uhrách, pre ktorý ho odsúdili na 12 mesiacov do štátneho väzenia.

Ak si Slováci urobia výlet niekam do lesa, veľmi často sa prihodí, že sa odrazu medzi nimi objavia četníci; najmä počas ministerských predsedov K. Tiszu a Bánffya četníci veľmi vyčíňali. Dochádzali aj na detské výlety.

Széll, ktorý nastúpil v lete 1890, začal vládnuť miernejšie. Úrady Slovákom dovolili niekoľko verejných zhromaždení, tak ako to bolo dňa 23. júla v Lipt. Sv. Mikuláši. Karol Salva mal tu úlohu prehovoriť o slovenskom školstve. Slúžny Jób mu nedovolil predniesť slová Slovák, slovenský. Rečník skúšal namiesto Slovák hovoriť človek, ale keďže mu predsa len slovo Slovák a slovenský vkladlo do reči, slúžny mu odobral slovo. Bol to odporný dojem, prežil som ho stojac vedľa rečniska, pri samotnom slúžnom. Nasledujúci rečník (evanjelický farár Kutlík) potom namiesto Slovák hovoril: Lipták alebo našinec a namiesto slovenský jazyk: náš materinský jazyk španielsky alebo taliansky..

Maďari hrajú divadlo bez prekážky, ale Slovákom sa často divadlo nedovolí: musia divadelný kus predkladať slúžnovskému alebo podžupanskému úradu, aj keď v Uhrách niet cenzúry a často ich sužujú aj inými sekatúrami.

Na tomto mieste povieme niečo o uhorských voľbách, pretože ich riadi stoličný aparát. Sú zaiste povestné po celej Európe.

Všetky voľby sa konajú pod vládny násilím, aj voľby do obecného zastupiteľstva, aj do stoličného výboru, aj do ríšskeho snemu. My tu povieme niečo len o posledných, najmä vysvetliac, ako je možné, že Slováci až do r. 1901 nemali žiadneho svojho poslanca v sneme, aj keď je 55 slovenských volebných okresov.

Obecný notár robí zoznam voličov svojej obce. Ten vynecháva protivládnych voličov a rozmnožuje rady voličov vládnych. Reklamovať volebné právo u maďarskej spravodlivosti je skoro beznádejné a potom slovenský ľud sa tak štíti úradov, že radšej svoje práva ožerie, len aby nemusel jednať s úradmi.

Zoznamy voličov sa naďalej robia ľstivo. Namiesto Beňo sa napíše Bena, namiesto Stromeč Stolárik, namiesto Válek Valon, namiesto Gajdošík Gardssik, namiesto Lišiak Šišiak atd. atd. - to uvádzam skutočné prípady. Keď potom takíto voliči prídu k voľbám, volebná komisia im povie: Nemáte votum - preč!

K menám voličov označujú aj vek. Raz keď som si prezeral tlačený zoznam slovenských voličov zistil som, že takmer každý mal uvedený vek nesprávne. Napr. asi tridsaťročný kníhkupec Vozárik mal na listine 65 rokov. Takému volebná komisia povie: To nie ste vy, nemáte votum - preč! Farár a spisovateľ R. Zaymus mal na listine 64 rokov, v skutočnosti 63. Nemáte votum! Notár a richtár v obci prehovárajú jedného voliča po druhom, aby volil vládneho kandidáta.

- Na Slovensku je množstvo erárnych lesov; štátni poľovníci a poľovní sú známi korteši, tí chodia z domu do domu, vyhrážajúc sa, že nepustia vkročiť do lesa, pásť na stranách.

- Ďalej sú vládnymi kortešmi všetci židia; židovi je často dlžný každý sedliak, každý volič a tu sa žid vyhráža, ak nebudú sedliaci voliť vládneho kandidáta, že mu musia ihneď zaplatiť.

- Hostinský tiež ide s vládnu stranou, inak by po voľbách stratil koncesiu.

• Krajčír a obuvník sa boja, že ak nebudú voliť vládneho kandidáta, že stratia zákazníkov (notára, poľovníka, žida, možno aj učiteľa a kňaza). Podobne mäsiar a kupec.

- Úradníci sľubujú mestám úrad slúžnovský, četnícku stanicu, železný most;
- dedinám zasa, že erár postaví pekný kostol so zvonmi a organom;
- učiteľom sľubuje mestský richtár zvýšiť slúžne atď.

Okrem stoličných úradníkov od župana k poslednému pisárovi, okrem poľovníkov, okrem mohúcnych židov, okrem početných dobrovoľných agigátorov, slovenských odrodilcov, pomáhajú vláde najmä korteši, dobre platení, obyčajne mravní vyvrheli. Len čo sa volby vypíšu, rozbehnú sa korteši po dedinách a zvolávajú ľud do židovských krčiem. Aj ženy a deti prichádzajú, aby sa napili. V poslednom čase sa nerobí nič len pije. Aj protivládny maďarský kandidát má kortešov, ktorí tiež opíjajú a špinia protikandidáta. Tak sa dve sporné strany stále hašteria, spievajú posmešné piesne na protikandidáta. Napokon v posledné dni obaja korteši hlasy kupujú. A taký obraz si predstavte v každej dedine po celom okrese, po celej krajine. To je takmer jediné politické vzdelanie všeobecného ľudu na Slovensku a v Uhrách vôbec.

Keď sa pristupuje k voľbe, obecní notári majú už zrátané, koľko asi hlasov bude vládnych a koľko protivládnych. Ak je zabezpečená väčšina, volebná komisia koná správne; ak vláda nie je zabezpečená, je úlohou komisie, aby svojou šikovnosťou dopomohla vládne kandidátovi k víťazstvu.

- Tá potom voličov s nesprávne udanými menami a s vekom odmieta;
- niekedy pisár rozleje atrament do protokolu, aby sa nemohli spočítať protivládne hlasy (Ružomberok);
- niekedy sa voľba pretiahne cez noc, pričom vládna strana svojich voličov dobre častuje a stratu času im zaplatí, kdežto hladní protivládni voliči sa čiastočne rozídu;
- niekedy sa predseda i podpredseda vzdajú a voľba sa musí odložiť (Varín);
- alebo vojsko nepripustí protivládnych voličov k urnám (Varín);
- alebo volia vládni voliči a keď príde rad na dediny s voličmi protivládnymi, predseda komisie oznámi, že o hodinu sa voľby skončia a národným voličom potom nie je dopriate odhlasovať (tiež Varín). Pri každých voľbách do snemu je všade vojsko. Aj z predlitavských krajín jazdieva vojsko v čase snemových volieb do Uhier, aby vypomohlo rozmnožovať hrôzu uhorskej vlády.

Pri mnohých voľbách padli ľudské životy ako obeť!

Bodákmi a miliónmi si uhorské vlády udržujú väčšinu na snenie. Vláda má obrovské dispozičné fondy. Poslanec Rohonczy, maďarský veľkostatkár, vládny poslanec, v snemovni (1898) vyzradil, že vláda na jeseň r. 1896 dala tri milióny zlatých na volebné agitácie a on že z toho dostal 5000 zl.

Táto volebná hrôza a špinavosť, ojedinelá v celej Európe, druží sa najmä k menám ministerských predsedov Tiszu a Bánffy. Počas ich vlády boli Slováci v útrpnej opozícii, ani do snemu nekandidovali. Tieto dve mená, Tisza a Bánffy, bude slovenský národ vždy, pokým len bude žiť, vyslovovať s hrôzou a opovrnutím! Minden áron buktatni (za každú cenu poraziť)! Toto heslo vydal Tisza, verejne ním nabádajúc všetkých činiteľov, aby za každú cenu Slovákom vo volebnom zápase spôsobili porážku. Takto verejne sa vyslovil strážca zákona! Aký teda div, že riaditelia-volieb používali najsprostejšie úskoky a hrubé násilie! Vedeli, že konajú vôľu všemohúceho vládcu.

R. 1899 nastúpil na kreslo ministerského predsedu Koloman Széll. Nastúpil s heslom: „zákon, právo, spravodlivosť“. Ale tu treba čitateľov poučiť, že Maďari majú iné, odlišné poňatie o práve a spravodlivosti. Vstúpiš do železničného vozňa a uvidíš - ako sa mi niekoľkokrát prihodilo - ako jeden človek zaujal celú lavicu, ľahol si na ňu, zatiaľ čo ostatní sa tlačia, nemajú ani toľko miestečka, aby si sadli. Hneď uhádneš, že ten prvý je Maďar. „Magyar ur“, Maďar pán. Maďarovi sa zdá spravodlivé, ak má nadprávie, v jeho pojme o práve niet rovnoprávnosti. A tak aj počas Széllovho hesla žili Slováci naďalej v krivde, Széll predsa len vycítil, že uhorské voľby znevažujú snem pred celou Európou; bol to snem zvolený pomocou podvodov, opíjania, podplácania, pomocou bodákov a streľby! Preto sa postaral, že r. 1899 vyšiel zákonný či. XV, ktorý nariaďuje voľby čisté, zavrhujuce podplácanie, opíjanie a agitácie úradníkov. Ale voľby za Szélla boli ako

vždy predtým; ná sledok mnohoročnej politickej výchovy. Náprava bola v tom, že volebné komisie si počínali správne, báli sa pokúť, ktorými sa im nový zákon vyhrážal.

- Ale vládni kandidáti voličov zasa opíjali (v Ružomberku napr. sa vládni voliči váľali v bezvedomí, inde v opilosti umierali),
- podplácali a úradníci opäť vášnivo agitovali (pomocou četníkov zháňali voličov do vládneho tábora, vyhrážali sa a pod.),
- vojsko sa opäť rozložilo po volebných priestranstvách, aj životy padli v obeť - zasa celkom po uhorsky.
- Avšak predsa len prešli štyria slovenskí kandidáti (Ružiak, Veselovský, Valášek a Kollár) a tak Slováci vstúpili, aj keď mierou najskromnejšou, na parlamentárnu pôdu. Až do tej chvíle boli v politickom živote načisto umlčovani.

Z posledných časov stručne zaznamenávame:

V januári 1904 slúžny a žandári vykonali domovú prehliadku u.d.f. Dušana Makovického v Žiline (na denunciaciu [na udanie] miestneho kaplána). Zabavili mu 300 výtlačkov „Poučného čítania“, ktoré obsahuje krásne umravňujúce časti Tolstého a iných, napr. články o pití a fajčení, o láske a pravde. Zabavili mu ešte množstvo iných kníh. Makovický je najpokornejší medzi pokornými a ani jemu pokoj nedali.

Dňa 31. decembra 1905 boli na Myjave obecné voľby. Podľa zvyku máva obecenstvo po dokončených voľbách voľný prístup do volebnej miestnosti. Tentoraz slúžny nechcel nikoho pustiť. Občan Nemeček však chcel vojsť do miestnosti, nuž zaklopal na dvere. Nieko prudko otvoril a udrel ho do tváre. Nemeček vykrikoval: „Nikto nemá právo biť ma!“ „Zavrite krikľúňa!“ vykrikoval strážmajster a žandári sa ho chopili a jeden ho pichol do prs a iných ľudí poranili. Zaliaty krvou ležal Nemeček na zemi a slúžneho hajdúch ho kopal. Potom ho odtiahli do väzenia. Zástup protestoval. Slúžny kázal ľud rozohnať. Ľud utekal, žandár strelil a zabil kostolníka Dugáčka; ospravedlňoval sa tým, že ho nieko udrel kameňom.

Vpredu som o voľbách hovoril všeobecne, tu podám, aj keď stručný, predsa celkový obraz snemovnej voľby vo Vrbovom (záp. od Piešťan) roku 1906. Paragraf 167 zák. č. XV. z r. 1899 hovorí, že štátni a minicipálni úradníci sa nesmú zúčastniť zvolávania voličov, že nesmú sprevádzať kandidátov po okrese, že nesmú použiť svoju úradnú moc ani sľubovaním, ani vyhrázaním, že nesmú zvolávať a zhromažďovať voličov bezprostredne pred odchodom na volebné miesto. A teraz vidíme skutočnosť, voľbu vo Vrbovom dňa 2. mája 1906.

Slovenským kandidátom v okrese Vrbovskom bol dr. Július Markovič, lekár z Nového Mesta nad Váhom. Maďaróni mali Rudňanského.

- Prvý „fígel“ bol v tom, že maďaróni, aby pomýlili slovenských voličov, okrem Rudňanského menovali ešte štyroch kandidátov, všetko Markovičov (dr. Jul. Markovič, lekár z Pešti, Július Markovič, kňaz Michal M., kňaz a ešte jeden Július M., tiež lekár).

- Druhý „fígel“ bol, že voľby neobyčajne preťahovali; mysleli si, že slovenskí voliči sa vzbúria a s „buričmi“ si už budú vedieť rady.

Podľa zákona obidve strany mali vo volebnej komisii svojich zástupcov, Slováci dvoch, ale tí tam boli bezmocní. Predseda ako paša; zo 406 slovenských myjavských hlasov 157 vyhlásil za neplatné. Napriek takémuto vyčíňaniu mali Slováci väčšinu. Čo robiť?

O polnoci predseda Bobok sa tajne radil so svojimi a tí akoby nechtiac prevrhli stôl, lampy spadli a v tme zločinci roztrhali volebné protokoly. Kandidát dr. Markovič priletel do volebnej siene a povedal predsedovi: „Keď som sa vybral do volieb, urobil som testament; urobte ho aj vy. Keď vy päsťami, budem aj ja päsťami a zahluším (zabijem) každého oplana.“ „Chyťte ho!“ vykrikoval predseda na žandárov, „Tu som, chyťte!“ Ale ani jeden žandár sa Markoviča nedotkol.

Dňa 17. mája 1906 sa konali voľby vo Vrbovom opäť.

- Celý okres bol zaplnený vojskom a žandármi; aj v najmenšej dedine bolo 50 - 100 vojakov.
- Do každého notariátu (niekoľko dedín pod jedným obecným tajomníkom) bol vyslaný slúžnovský úradník s mocou vyhlásiť stanné právo.. Ten zvolal k sebe voličov (spomeňte si na zákon vyššie uvedený!) a kázal im voliť Rudňanského. Nepovoľných pokutoval a pokutu hneď exekvoval.

- Dňa 6. mája prišiel na Myjavu dr. Markovič. Ledva vstúpil do hostinca, hostinec obsadilo vojsko a žandári; trúbili „alarm“. Dvaja slúžni sa vrátili do hostinca so žandármi (spomeňte si na zákon!) a vyzvali Markoviea, aby sa v priebehu piatich minút stratil, inak ho dajú zatknúť.

- Kandidát išiel do Pešti s poslancom Hodžom k ministrovi Andrássymu. Ten sľúbil okamžité zakročenie, voľby vraj musia byť čisté. Vrátili sa do okresu, a to do Krakovian. O pol hodinu museli byť preč.

- Hodža išiel opäť do Pešti k predsedovi ministerstva Wekerlovi; ten sľúbil okamžitú nápravu, štátny sekretár ministerstva vnútra taktiež v Hodžovej prítomnosti upravil prísne depeše do Nitry, aby voľby boli čisté a Hodžu požiadal, aby sa na ne tiež dostavil a každú nezákonnosť mu telegraficky oznámil.

- Predsedovia boli dvaja: nech tu na večnú hanbu stoja ich mená: Koloman Szabó, slúžny a Ludvík Pfauser, lesník. Do volebného okresu sa dostavili slovenskí poslanci a akokoľvek sa preukázali poslanceckou imunitou, zatýkali ich a z obcí vypovedali.

- Nastal deň volieb, a tu už, ak chceme hovoriť stručne, nemožno všetko opísať. Teda len niečo. V dedinách južne od Vřbového už skoro ráno žandári zháňali voličov Rudňanského; národní voliči sa skrývali, aby ich nevohnali do maďarónskeho tábora.

- Keď voliči Rudňanského odišli do Vřbového, žandári a husári obsadili všetky cesty a do Vřbového nikoho nepustili.

- Preto národní voliči sa vybrali na opačnú stranu a potom rôznymi okľukami cez pšenicu a žito, po rukách i nohách plazili sa k Vřbovému, až po štyroch alebo piatich hodinách sa zmorení dostali do tábora svojich. Prišli do posledného muža, nechýbal ani hlas; to katolíci prišli voliť evanjelika.

- Slovenský tábor obklopili vojaci. Ani hnúť! Toho, kto povedal krstné meno po slovensky, zahnali, kto dal krstné meno dopredu (Maďari kladú krstné meno na druhé miesto), toho tiež zahnali atd. atď.

- Všetky protesty slovenských dôverníkov (len čo protestovali, predseda ich zahnal) boli márne. Predseda Szabó povedal: „Mne dnes nerozkáže ani župan, ani minister, ani Pánboh.“

- Po obede sa spustil hrozný lejak; národní voliči museli stáť vonku, ani do stodôl ich nechceli pustiť. Tí z južných dedín tu stáli o hlade a smäde až do noci. Keď im oknom z hostinca hodili potravu cez hlavy vojska, žandári ju v blate rozšliapali.

- Kandidáta priatelia tajne v noci odviezli - báli sa o neho. V noci voličom, uberajúcim sa k urne, išlo o život; nadávali im, pľuvali na nich, kopali do nich...

- Jednoducho 742 slovenských hlasov nebolo platných; Slováci mali celkom určite zrátaných 1112 hlasov, dostavili sa do jedného, všetci zostali verní, ale komisia im prisúdila iba 350 hlasov, kdežto Rudňanskému 601. Maďaróni „zvítazili“.

Čitateľ už vie, že v Uhrách zákon neplatí, ale určite sa diví tomu, že podriadení úradníci (Szabó a iní slúžnovskí úradníci) a žandári nedbali na Wekerlove a Andrássyho prísne nariadenia. Hlavy štátu kážu prísne čisté voľby a ich podriadení ľudia robia voľby najšpinavšie!

Milý čitateľ, pamätaj, lož je základom maďarskej politiky.

Slovenské časopisy vyhlásili, že ministri pred Hodžovým zrakom nariadili depešami voľby čisté, ale zároveň tajnými depešami do Nitry nariadili, že dr. Markovič musí padnúť. Potom bolo slúžnym ľahko slovenských poslancov zatýkať a slovenské hlasy odhadzovať.

Petícia vrbovských voličov za zrušenie násilníckych volieb bola zrušená a podávateľom petície vzniklo 14 000 korún súdnych útrat. To na poučenie celému národu, aby sa už nikdy neopovážil protestovať proti voľbám.

Statkár, Slovák Ivan Pivko z Oravy kandidoval za Tatrami v Giraltovcích za Prešovom. Toho žandári jednoducho zatkli, dva dni väznili a potom odviezli domov. Slúžny vyhlásil, že ho na 10 rokov vypovedáva zo Šarišskej stolice. Krátky proces! V apríli 1897 bol ešte odsúdený za poburovanie proti Maďarom na 14 dní do väzenia a 650 korún pokuty.

Štátne úrady, osobitne súdy

Všetky úrady, Či už obecné, stoličné alebo štátne, majú len maďarské nápisy. Taktiež jednotlivé

kancelárie, takže slovenský ľud ak má ísť na úrad, chodí koľkokrát od úradu k úradu, od kancelárie ku kancelárii a vždy sa musí vypytovať.

Predvolanie na úrad je maďarské.

Sedliak alebo slovenský remeselník ide s obsielkou k obecnému notárovi alebo učiteľovi, najčastejšie k židovi krčmárovi. Keď za prekladateľskú ochotu popil pálenky, poukáže ho žid krčmár, ak ide o záležitosť súdnu, k židovi advokátovi. Sudca predvolaného, ak nevie po maďarsky, sa vypytuje po slovensky, ale na Slovensku je dosť sudcov maďarských, čo nepoznajú slovo slovenské.

Tak r. 1889 som si poznačil, že maďarskí sudcovia, čo nevedia po slovensky, sú v Přešporke, v Kláštore pod Znievom, v Žiline, v Hrádku, v Ružomberku predseda sédrie, štátni fiškáli, podsudca a assesor. Tlmočníka - osobitného úradníka, čo dokonale pozná obe reči - niet. Pisár, ktorý nevie dokonale po slovenských (pretože stredných škôl slovenských niet, ani dobrých obecných) ani po maďarsky (pretože prešiel len niekoľko tried), prekladá otázky sudcovi a odpovede predvolaného tak, ako vie, obyčajne nesprávne, smiešne, z čoho vznikajú spory medzi sudcom a advokátom. Sudca diktuje protokol tak, ako z pisárovho tlmočenia pochopil a rozsudok býva často úplne nesprávny.

Ale aj sudcovia, rodení Slováci, vyštudovaní na maďarských školách, poznajú slovenskú reč iba povrchno, takže často sú neschopní porozumieť výpovediam svedkov.

V lete r. 1900 som si poznačil, že celý súd v okrese čisto slovenskom nevedel, čo je zrub. Išlo o vraždu. Najdôležitejší svedok uviedol slovo zrub. To je akási stavba z dreva, napr. ohrada okolo studne, ale aj chliev na ošípané a pod. Sudcovia, všetko rodení Slováci, sa pýtali: Mí az zrub? (Čo je to zrub?) Kancelista dobehol k advokátovi, o ktorom panovala povesť, že vie dobre po slovensky, ale ten poznal slovo len vo význame ohrady okolo studne, čo sa zasa nehodilo sudcom. A tak vidíme, že sudca, čo nepozná poriadne jazyk ľudu, je aj po vecnej stránke nespôsobilý na vykonávanie úradu. Ale vášnivá maďarizácia je slepá a hluchá, celkom neschopná vypočúť si rozumný dôvod.

Advokáti majú právo podľa zákona, obhajovať po slovensky všade tam, kde do r. 1868 v advokátnej praxi bola slovenčina bežná, napr. v Turčianskej stolici, aj rozsudky sa majú vynášať po slovensky, ale v skutočnosti sudcovia nedovoľujú advokátom pojednávať po slovensky a rozsudky vynášajú sa iba v reči maďarskej.

Slovenský sedliak a vôbec každý Slovák, ktorý nevie po maďarsky, stojí pred súdom ako vyjavený; jedná sa o ňom, ale on nevie, čo sudca o ňom hovorí, čo do protokolu diktuje, ako ho advokát obhajuje, nerozumie ani rozsudku. Kde, prosím, vidíme v Európe podobné divadlo?

Akou iróniou je všeobecne uznávaná zásada, že úrady sú pre ľud! Dňa 13. októbra 1900 som si z Národných novín vypísal, ako istý kováč, keď mu sudca prečítal maďarský rozsudok, ho prosil, aby mu to vysvetlil, že tomu nerozumie; sudca mu odsekol: Erti, nem érti, mind egy (rozumiete, nerozumiete, všetko jedno). Takýto výrok treba dobre zvážiť. Rozumej alebo nerozumej, právo alebo krivda, mind egy, len ak je to po maďarsky.

Úbohý ľud prichádzajúci na úrad blúdi po chodbách s utajeným dychom, s ustrašenou tvárou a klobúk ponížene sníma obyčajne už vo vrátnych úradnej budovy. Nikto tu naňho vlúdne nepozrie, nikto láskavo neporadí; vyparádený sluha s namastenými fúzami, bývalý kaprál, zvsoka hľadá na ľud, pretože vie po maďarsky, a aj svojou službou cíti sa povznesený nad biedny ľud slovenský.

A keď potom na samom úrade Slovák postojí ako hluchý (pretože nepočuje, čo si úradníci o ňom hovoria), ako nemý (pretože nechcú počúť jeho reč) a ako slepý (pretože nevidí, čo je v obsielke, čo do protokolu nadiktovať, čo je v pozemkových knihách zapísané), aký potom div - stopujme aj mravné dôsledky - že od súdu a úradu uteká k židovi na pálenku, kde pije a pije, a tak keď ho podusila maďarizácia a spupnosť úradov, utráca majetok i mravnosť u žida, v špinavých, dusných krčmách, v hluku, v nadávaní na úrady a pánov a v preklínaní do paroma i do matere. Často potom ešte žandár, veľký pomocník maďarizácie, dokončuje „kultúrne" dielo na opitom sedliakovi.

Súdy ubijajú ľud nielen maďarčinou, ale aj krivdou.

Nie je pravda, že v konštitučných štátoch sú súdy nezávislé. Slováci ubezpečujú, že politické priestupky sa súdia takto: Sudca sa dôverne opýta župana, župan ministra a podľa pokynu vlády

sudca rozsúdi. Reputácia sudcu, ako vlastenca (v maďarskom význame) musí byť zachránená.

Zákon je zákon, ale každý „riadny syn vlasti“ musí mať predovšetkým na očiach to jasné slnko, magyar állam ezme (maďarskú štátnu idelu); sväté, božské má prednosť pred svetským, pozemským. Ak sa v sudcovi ozve maďarské vlastenectvo, zaplať, spravodlivosť! Maďari povzniesli maďarskú štátnu ideu na náboženstvo národa a ak je náboženstvom národa hrubé násilníctvo, akéže môžu byť dôsledky?!

Výchova národa na takýchto nemravných základoch pripravuje národ o zmysel pre spravodlivosť.

- Maďarský šovinista vidí celkom spravodlivé, ak sa Slovákom nedajú školy, ak sa z úradu slovenská reč odstráni atd.

- Magyar úr (Maďar pán), buta tót (hlúpy Slovák), tót nem ember (Slovák nie je človek).

- Slovák tak ešte za pluhom, za hnojným vozom, pri stáde dobytka, to je podľa maďarskej spravodlivosti.

A tak všade vidíme, že pri maďarizácii Uhier nejde len o jazyk, ale aj o mravnosť národov. Darmo je, premárnili ste už cit spravodlivosti, ten žiarivý príznak mravnosti, vy sami ste sa vylúčili z mravnej spoločnosti európskej. Dnes už vzdelaný Európan nevysloví meno Maďar, aby ho nezdužil s násilníkom. Maďar - násilie - krivda!

Len smelo povedzme: maďarské súdy, čo sa týka politických procesov, sú celkom v službách tohto surového, neeurópskeho násilníctva. Ci neustrnula celá stredná Európa nad spravodlivosťou maďarských súdov, keď r. 1900 odsúdili 25 Slovákov na 2 - 6 mesiacov väzenia za to, že „schvaľovali prečin“, že totiž išli na stanicu v ústrety odsúdenému redaktorovi?"

A to sa stalo za Szélla, ktorý nastúpil s heslom: zákon, právo, spravodlivosť. V máji r. 1897 vyšiel zákon, ktorý pripúšťa za porotcov len občanov ználych maďarčinu; slovenský roľník, slovenský mešťan, ak nevie po maďarsky, nemôže byť porotcom.

Mám zaznamenaných veľa dôkazov maďarskej súdnej krivdy, ale tu uvediem len jednu charakteristickú ukážku z trestného práva.

Evanjelická cirkev (farnosť) v Hnúšti, v Gemerskej stolici, si pred rokmi volila farára. Celá cirkev jednomyselne chcela Križana, ale úradníci a vôbec vládne zmýšľajúci ľudia ho nechceli, pretože to bol národu verný Slovák. Voľba sa konala v kostole. Vládna strana priviedla sem četníkov a vojsko, asi 80 mužov. Jeden popredný cirkevník vykladal o formálnej stránke volieb, kto má totiž právo hlasovať. Výklad sa nepáčil slúžnemu, žandár pichol cirkevníka do hrudi. Keby bol bodák vnikol o centimeter hlbšie, bol by v srdci. Našťastie mal cirkevník na sebe kožuch a ním sa rana zmiernila. Tu zrazu richtár Hruška vyhlásil, že za takých okolností voliť nebude a odišiel z kostola. Za ním išlo takmer celé zhromaždenie, iba úradníci a ich slidiči zostali. Čorobiť?

Slúžny dal richtára zatknúť ako buriča a spútaného ho žandári viedli tri míle cesty do Rimavskej Soboty a tam ho uväznili. Avšak slúžny ho ihneď zbavil starostí. O niekoľko dní ho prepustili. Urazený richtár si zobral advokáta z Pešti a žaloval dvoch slúžnych a cirkevnú komisiu pre zneužitie úradnej moci i obmedzenie osobnej slobody. Žalovaní zasa udali richtára pre poburovanie proti vrchnosti.

Richtárovu žalobu súd jednoducho odmietol - ani peštiansky advokát nepomohol; zato prijal žalobu slúžnych a Hrušku hnali pred súd. Jeho advokát rekuroval, dovolávajúc sa zákona celkom zreteľného, že totiž zločin poburovania možno spáchať len proti štátnej a nie proti cirkevnej vrchnosti, že teda súd nemá právo Hrušku hnať pred stolicu obžalovaných.

Rekurz bol skutočne pri druhej inštancii, kráľovskej tabuli, vybavený podľa zákona. Ale tretia najvyššia inštancia urobila tento charakteristický, najmä pre právnikov zaujímavý rozsudok: Aj keď trestný zákon hovorí íha o poburovaní proti štátnej vrchnosti, predsa súd má právo Hrušku predvídať a súdiť, lebo nemožno strpieť, aby ktokoľvek beztrestne poburoval proti vrchnosti cirkevnej.

Teda najvyšší súd predvolanie na súd potvrdil, ale zákonom ho odôvodniť nemohol. Hrušku teda pred súd pohnali, vyšetrovali, ale konanie nedokončili, celá vec zaspala bez akéhokoľvek rozsudku. Ved vlastnou úlohou nebolo Hrušku odsúdiť, ale cirkevníkov zastrašiť, ohromiť, donútiť k voľbe iného farára, ktorý by bol po chuti vládnej strane. A skutočne, cirkevná autonómia tu bola

podlomená a Križan za farára v Hnúšti nebol zvolený.

Avšak chcel som vyvodiť niečo iné: očividnú, úmyselnú súdnu krivdu. Ved Hruška nepoburoval, iba vykonal trpnú opozíciu, vzdal sa volebného práva, vystavil sa hrozbe osemdesiatich bodákov, čakajúcich na povel zúrivých slúžnych. Toto trýznenie nevinného človeka bola do neba volajúca krivda, ktorú vykonal ruka v ruke slúžnovský úrad so súdom prvej a poslednej inšťancie.

Aj gruntovné [pozemkové] úrady slúžia maďarizácii. Aj keď zákon - par. 11. ČL 44 z r. 1868 - dovoľuje vpisovať do pozemkových kníh rečou slovenskou, predsa sa v praxi nedovolí iný zápis než maďarský. Slovákov, čo nevie po maďarsky, by daromné bolo do pozemkových kníh nahliadať. Aj daňové, lesnícke a stavebné úrady sú skrz-naskrz maďarské; predvolania, platobné rozkazy, protokoly, vyrozumienia a iné píšú sa jazykom nezrozumiteľným. To sú teda úrady pre ľud.

Z posledných časov stručne zaznamenávame:

Odo dňa 26. januára až do 7. februára 1903 sa v Nitre pod hradom kedysi Svätoplukovým odohrával veľký súdny proces.

V septembri r. 1901 mal dr. Rudolf Markovič, advokát z Nového Mesta nad Váhom, reč v dvoch dedinách, uchádzajúc sa o poslanecký mandát. Jeho starší brat, dr. Július Markovič, lekár a Ľudovít Čulík, evanjelický farár zo Starej Turej, ho sprevádzali a k reči pridali svoje. A za to boli denuncovaní, vyšetrovaní, až napokon predvolaní na súd.

Podľa par. 172 trestného zákona boli všetci traja odsúdení pre poburovanie proti Maďarom,

- a to prvý na 5 mesiacov štátneho väzenia a 500 K pokuty,
- Čulík na 3 mesiace a 300 K,
- Július Markovič na 2 mesiace a 200 K.
- Okrem toho odsúdení majú zaplatiť 2000 K súdnych trovov.

Svedkovia v Uhrách prisahajú až po svedectve. Ak sa svedectvo súdu nehodí, toho svedka nesprisahá a také svedectvá nemajú význam. Nitriansky súd svedkov svedčiacich proti obžalovaným zaprisahal, svedkov obhajujúcich na malú výnimku k prisaha nepripustil. Samotné maďarské časopisy vyhlásili, že svedkovia proti obžalovaným mali svedectvá naučené; boli to židia a dvaja obecní pisári, z ktorých jeden je ničomník (takto veľký „vlastnec!"), pred časom odsúdený pre vlúpanie a krádež.

V procese sa „preslávil" štátny fiškus Chudovský, odrodenný Slováč, veľmi dobre presvedčený, že kariéry sa najľahšie dočká, ak bude prenasledovať krvných bratov. Panslavizmus definoval fiškus takto: „Žiadať v tejto ríši viac rečí pre verejný život nie je vlastenecké, to znamená, chcieť rozdeliť krajinu na časti, čo my dobre po maďarsky panslavizmom nazývame."

Teraz pozor! Týchto troch strašných „vlastizradcov", odsúdených nie na dni a týždne, ale na mesiace, vyššia súdna inšťancia uznala v auguste 1903 - za nevinných. Vari to maďarské súdy nerobí smiešnymi?

Slovenský pravotár Valášek, ktorý bol zvolený za poslanca, prežil strašné prenasledovanie od úradov, najmä od súdov. Vyšetovania nemali konca.

• Najskôr ho odsúdili na 3 mesiace štátneho väzenia a 300 K pokuty, a to pre „poburovanie" proti Maďarom, ktorého sa vraj dopustil v kandidátnych rečiach.

• Valášek rekuroval, ale kúria bola oveľa krutejšia a odsúdila Valáška na celý rok a 1000 K pokuty.

Rovnakú trýzeň prežil pravotár Veselovský, s Valáškom zvolený za poslanca. Aj on programovými rečami údajne „búril" proti Maďarom. Proces pojednávaný v Nitre od 20. do 28. januára 1924. Štátny fiškus Chudovský v tomto procese takto definoval panslavizmus:

„Keď sa niekto slovenskej reči drží a k tomu sa priznáva, to je „panslavizmus".

Veselovského uznali za nevinného. Valášek mu mohol závidieť, pretože on bol pre rovnaký „zločin" odsúdený na rok. Avšak počujme! Odvolací súd v Prešpurku dňa 20. mája 1904 odsúdil Veselovského a to rovnako na rok väzenia, 1000 K pokuty a 1500 K súdnych trovov.

Aký je účel týchto rozsudkov?

Nech sa už žiadny Slováč neopováži kandidovať do snemu!

A skutočne, Valášek o novej kandidatúre r. 1906 nechcel ani počuť; Veselovský išiel do boja zasa, uchádzajúc sa o mandát v Senici, ale volebná komisia sa postarala, aby veľká slovenská väčšina prepadla.

Advokát Fr. Kabina, redaktor „Hlasu ľudu“ odsúdil nariadenie Vacovského biskupa, aby v slovenských ľudových školách sa učilo aj náboženstvo po maďarsky. Súd mu vymeral 3 mesiace väzenia a 200 K pokuty.

Dňa 29. februára 1904 bol v Ružomberku odsúdený spisovateľ Jozef Gregor Tajovský na 3 (!) mesiace a 200 K, pretože v Ľudových novinách vyzýval martinské obecnosť, aby nechodilo do maďarského divadla. Teda „búril“.

„Považské noviny“, maličký mesačník v Novom Meste nad Váhom, tiež „poburovali“. Dňa 8. februára 1904 odsúdila prešporská porota redaktora Igora Hrusovského na tri dni a 40 K pokuty.

Dňa 8. novembra 1904 odsúdila tá istá porota Štefana Svetského na 3 mesiace a 1000 K pokuty. Tiež „poburoval“: napísal článok, že pri Markovičovom procese v Nitre sa falšovali protokoly. Chcel predviesť dôkaz pravdy, ale opatrný súd to nedovolil.

V zime r. 1905 súd odsúdil pre „poburovanie“ Pavla Čobrdu, evanjelického farára v Smrečanoch v Liptovskej stolici, a síce na 6 mesiacov, 200 K pokuty a 560 K súdnych útrat. Vyššia inštancia ho odsúdila na 2 roky štátneho väzenia a cirkevný súd ho zbavil úradu i penzie! Čím „poburoval“? Vykonávajúc inšpekciu v evanjelickej škole, napomínal deti: „Deti moje, dobre si zapamätajte, čomu ste sa naučili; kto vie, či toto nie je posledná skúška.“ Narážajúc na pripravovaný Berzeviczyho zákon, vraj ďalej povedal: „V budúcnosti nám budú slovenské jazyky trhať a kŕmiť maďarčinou.“ Keby bol naozaj aj tieto posledné slová povedal, vari je v nich lož a zločin? Ved' - obrazne povedané trháte slovenské jazyky z úst a kŕmite maďarčinou, t.zn. násilne maďarizujete. Berzeviczyho zákona sa musí zdesiť každý ľudský človek!

Na jar r. 1905 bol istý občan zo Sobotišt'a odsúdený na 5 mesiacov väzenia a na peňažitú pokutu, pretože pri voľbách Veselovského zvolal: „Nech žije Veselovský!“ Keď už bolo po voľbách, procesy sa ďalej vliekli. Ukrivdený občan ušiel do Ameriky - vyhnala ho maďarská spravodlivosť.

R. 1906 bol pre Slovensko významný: Slováci prežili najkrutejšie prenasledovanie, ale bol to zároveň rok utešeného národného prebúdzania a boja za slobodu.

Vo voľbách do snemu zvíťazilo sedem slovenských kandidátov, a to vynikajúci muži. [Koncom februára 1904 sa vzdal kňaz dr. Jehlička mandátu; spreneveril sa. Je to ten istý katolícky kňaz, čo čoskoro po prevrate ušiel do Poľska a odtiaľ pácha vlastizrada. Vzbudzuje ľútosť, že spriatelnený slovanský štát hostí takéhoto (!) človeka.] Z nich a poslancov rumunských a srbských sa na sneme vytvoril klub, Maďarov trhlo. A kto očakávaš niečo iné, než to, že sa pustili do prenasledovania ešte krutejšieho. Štát (svojimi úradmi) a cirkev sa spojili do jedného. Beda!

Dňa 16. novembra 1906 súdila prešporská porota katolíckeho farára a poslancu Jurigu pre dva články v Ľudových novinách. Súdila ho od rána do polnoci a odsúdila na 2 roky do štátneho väzenia ak peňažitej pokute, samozrejme, pre „poburovanie“ proti Maďarom. Kráľovská kúria v Budapešti rozsudok potvrdila a „slobodomyselňá“ snemovňa Jurigu vydala.

Najväčšie hnutie bolo v Liptovskej stolici v ružomerskom okrese. Keď biskup Párvy kňaza Hlinku suspendoval a uväznil, ľud prestal chodiť do kostola.

- Celý okres, mesto i dediny obsadili vojskom, aj keď sa ľud nedopustil žiadneho násillia. Vláda potrebovala niečo urobiť, aby mohla povedať: „Slováci sa búria.“

- Hlinka, dr. Srobár, továrnik Janček, pekár Greguš a obuvník Cheben boli celé mesiace vo väzení vo vyšetrovacej väzbe.

- Množstvo ľudí vyšetrovali. Keď jeden občan protestoval, že nie je pansláv, vyšetrojúci sudca dr. Székely, žid, mu povedal: „Vy hovädo, vy krava, opovažujete sa zapierať?“

Dňa 26. novembra 1906 sa začal proces proti šestnástim obvineným. Miestna posádka bola pohotová a už dvá dni predtým prišlo do mesta 74 žandárov. Predsedom súdnej stolice (sedrie) je Chudovský, známy z nitrianskych procesov. Odrodilý Slovák Belopotocký. z Ružomberka je štátnym fiškusom. Medzi obecnosť postavili žandárov Obžalovaných vedú žandári alebo strážnici. Pri lavici obžalovaných stoja dvaja žandári s nabitými puškami a nasadenými bodákmi.

Hoj, maďarská ústavnosť, maďarská sloboda! Nebol to súd, ako si ho Európa predstavuje. Zachytávam z dlhého konania len dva okamihy. Svedok Petro povedal: „Nie!“ Chudovský mu hrozí kriminálom, v tom Petro povie: „Ano'y rozumie sa v neprospech obžalovaného. Svedok Priesoľ povedal tiež „Nie!“ v prospech Hlinku. Chudovský hrozí kriminálom a prehovára povedať: „Áno“. Priesoľ: „Nie!“ Chudovský ho nepripustil k prísaha a jeho svedectvo, priaznivé pre Hlinku, nemá cenu. Celkom zjavne donucoval svedkov svedčiť proti svedomiu.

Na jedenásty deň vyniesli rozsudok; 11 odsúdených do štátneho väzenia, päť oslobodených. Hlinka na 2 roky; Srobár na rok, Janček na 6 mesiacov, Greguš a Cheben na 5, katolícky farár Tomík na 4, robotník Maťašovský, murár Serafín, roľník Janovec, obuvník Jesenský, Novák a Vlkolinský na 2 mesiace. Celkom predstavuje väzenie 5 rokov a 6 mesiacov, peňažitá pokuta 4680 K.

Všetci boli odsúdení pre „poburovanie“ proti Maďarom, a to podľa par. 172 trestného zákona. Nedokázalo sa im nič, len že sú „panslávi“, rozumej národní Slováci.

Zlé časy! Inokedy stačil rok štátneho väzenia, Hlinka a Juriga dostali po dvoch rokoch. Viac zákon nepripúšťa. Noviny mávali proces z času na čas, teraz má napr. Slovenský týždenník ohlásených 15 procesov, 15 sľúbených, Ľudové noviny 14 procesov...

Odkiaľ tento šialený fanatizmus?

Slovenský týždenník dňa 25. januára 1907 pripisuje najsurejšie činy z posledného času Polonyimu, ministrovi spravodlivosti; máme na to úplné dôkazy, že vrbovské voľby, prenasledovanie Jurigu a Hlinku a prenasledovanie slovenských časopisov má pôvod v Polonyim. A aký človek je Polonyi?

V druhej polovici januára 1907 písali opozičné peštianske časopisy každý deň, čo napísal maďarský poslanec a redaktor Lengyel.

1. Polonyi v jednej trestnej záležitosti zložil falošnú prísahu.
 2. Pomáhal ukryť sa lápežníkom a zlodejom, ktorý v Štajerskom Hradci pokradli státisíce.
 3. Ako člen mestského výboru a poslanec zneužil svoje funkcie na získanie obrovského kapitálu, k čomu Lengyel podal hneď dôkazy.
 4. Od rodiny grófa Nováka hrozbami získal obrovské tisíce, vraj pre akúsi spustlú, padlú ženu.
 5. Za veľké peniaze vymáhal koncesie na nevestince a s ich majiteľmi si stále dopisoval.
- „Noviny“ - čítame v Slovenskom týždenníku - „ho verejne nazvali krivoprísahníkom, klamárom, zlodejom, a niet v slovníku nadávky, ktorou by ho neboli počastovali. A verejne ho vyzývali pred súd.

Tam vraj dokážu, že každé ich hrozné slovo je smutnou pravdou.“

Teraz pozor! Polonyi pred súd nechcel a vyslovil sa, on, hlava súdov, že súdom nedôveruje! Vraj dobre zriadená mafia. Ale ministerstvo a verejnosť ho predsa len pred súd ísť donútili. Aj to je pozoruhodné, ako sa ho ujal minister Košút.

Podťe a vidťe! Takýto človek bol v Uhrách ministrom, a to ministrom spravodlivosti a za ním stojí takmer celý parlament.

Úbohé ministerstvo! Úbohý parlament! Úbohá vlasť!

Porozumel čitateľ, prečo Polonyi tak prenasledoval Slovákov? Aby „vlasteneckými“ činmi zakryl svoju špinu. Tak robia všetci maďarskí a maďarónski nemravovia a leňosi.

Teraz sú na rade najposlednejšie procesy z r. 1907:

- Rob. Švoch zo Skalice, odsúdený na rok väzenia a 800 K pre poburujúci článok v Ľudových novinách.

- M. Albini z Ružomberka na rok a 400 K, takisto pre poburujúci článok.

Pre poburujúce články boli ďalej odsúdení:

- Igor Hrušovský na dva mesiace a 400 K,
- Duš. Porubský na rok a 100 K,
- J. Polák na 3 mesiace a 100 K,
- J. Teslík, ako nakladateľ mor. poburujúcich novín, na 14 dní a 200 K,

- M. Pietor na 4 mesiace a 400 K.
 - Štyria roľníci z Labu pri Prešporke dostali po troch mesiacoch za to, že na Božie telo dali za okná Jurigov obraz.
 - Traja učitelia z Myjavy po 15 dňoch a 200 K za to, že svoje deti pri skúške okrášlili papierovými zástavkami v slovanských farbách,
 - 22 sedliačok zo Zohora pri Prešporke odsúdených na 3 mesiace a 14 dní za to, že vyšľahali maďarónskeho farára, obci vnúteného a obec musela niekoľko mesiacov živiť vojenskú posádku.
- Skrátka - nech čitateľ dobre zváži! - v r. 1907 bolo pre politické prečiny odsúdených 230 Slovákov (v tom čísle nie je Juriga, Hlinka a ostatní ružomerskí odsúdenci z r. 1906) na 10 rokov, 7 mesiacov a na 7872 K.

Železnice, pošty a telegrafy

Raz ma konduktor vyzval, aby som vyšiel z kupé, vraj dá do neho Slovákov. A dal do neho robotnícky ľud. Slovák - sprosták; celkom určite podľa maďarskej štátnej idey: vzdelaný uhorský občan musí byť Maďar, len nevzdelanec, sprostý človek, môže zostať Slovákom.

- Videl som, ako žid napchal množstvo slovenského robotníckeho ľudu do voza pre dobytok a viezol ho do Pešti.

- Raz skočil sedliak na stupeň železničného vozňa a vtom sa vlak pohol, Konduktor ho prudko zostrčil dole, úbožiak spadol naznak a niekoľkokrát sa prevalil.

- Keď som chcel v staničnom hostinci zaplatiť, oslovil som hostinského po slovensky; hostinský dupol, skríkol na mňa, odvrátil sa a odišiel.

Kamkoľvek sa obrátim, čitateľ vidí, že na Slovensku sú mimoriadne, nikde nevídané pomery. Všade vidíš neprirodzenosť, sprostotu.

Stanice majú nápisy iba maďarské.

Hronec je Kis Garam, Nové Zámky - Ersek Ujvár, Hrby - Kis Csepcsén, Ľubochňa - Fenyoháza atď. Všetky nápisy na staniaciach sú iba maďarské. Niekde sú napr. záchody zvonka neoznačené a ak sú označené, ako zistí Slovák, ktorý je pre mužov a ktorý pre ženy? Skutočne sa stáva, že Slovák, hľadajúc záchod, vstúpi do niektorej kancelárie alebo že muži vojdú na záchody pre ženy a ženy na záchody pre mužov.

Cestovné poriadky sú maďarské, kde-tu visí aj nemecký. Nákladné listy, deklarácie, avíza, vôbec všetky tlačoviny sú maďarské, takže Slovák neznalý maďarčiny si sám nemôže vyplniť železničné tlačivo.

Železniční úradníci bývajú často rodení Maďari, slovenské slovo nepoznajú. Ak je takýto človek pri pokladni, aké z toho bývajú ťažkosti! Nem tudok tótul (neviem po slovensky), odbyje kasír Slováka. Ja skutočne po maďarsky neviem a tak sami raz na zastávke v Banskej Bystrici prihodilo, že mi vlak ušiel, raz mi kasír na slovenské požiadanie nevydal lístok. Inokedy mi zasa v Tisovci namiesto jedného lístka III. triedy vydal tri lístky II. triedy.

Železničné stanice je aj naprostejší ľud nútený menovať po maďarsky. Konduktori jednú so slovenským ľudom veľmi surovo, strkajú do neho, za golier ho z vozňa vyťahujú, nadávajú: ty sviňa, ty prasa, ty smradúch a pod.

Poznám prípad, že železničného strážnika preradili z Trenčianskej stolice do Sedmohradska, pretože prostredníctvom farára odoberal „Kresťana“, klerikálny časopis (za 2 K ročne), beznárodný, písaný iba po slovensky.

- Takéto tresty, preradovanie úradníkov a zriadencov, sú veľmi časté. Ktokoľvek je nejako závislý na štátnom, stoličnom alebo železničnom úrade, u toho je slovenské slovo prečin, avšak aj signom sprostosti.

- Opýtal som sa železničného úradníka, koľko je hodín a ukázal mi hodinky, aby nemusel hovoriť po slovensky. To bol jeden zo zdvorilých, iný zabrble čosi po maďarsky a odvrátil sa.

Raz na bankete v hoteli pri Štrbskom plese som sa pokúsil slušne po slovensky opýtať na niečo istého podžupana, takto rodeného Slováka, ktorý mojej manželke dvorne podával jedlá, ale odpoveď som nedostal; vľúdne kývol hlavou, vľúdne pozrel, ale v zhromaždení vybranej inteligencie prehovoriť po slovensky (!), ach, to predsa urobiť nemôže. Slovenčina patrí do

chlieva, na pastviny, za pluh, do rozhovoru s paholkom, ale nie na Štrbské pleso.

Najsurovejšia maďarizácia je na štátnych dráhach.

Tu prišli na to, že na železničiach možno maďarizovať aj ľud robotnícky. Do slovenských krajov volajú maďarských robotníkov a miešajú medzi nich trocha Slovákov. Poznám prípad, že maďarskí robotníci dostávali na deň 80 kr., slovenskí 60 kr., aj keď slovenskí robotníci vynikajú nad maďarských.

Maďarizačná sila železníc tak dolieha, že ovláda aj dob rých Slovákov. Počúvam, že aj dobrí národovci si kupujú lístky po maďarsky.

Na poštách vidíme podobné násilie.

Úradná reč je výlučne maďarská, kadejaké nápisy sú maďarské, korešpondenčný lístok, podací a dodací lístok, poukážka, vôbec všetky tlačoviny sú maďarské. Poštová sprievodná adresa má na zadnej strane, napovedajúc dátum (V ... dňa...), slovo maďarské, nemecké a francúzske. Aj slovo „podpis“ je v troch jazykoch. Ale slovo domáce, slovenské, nie je ani na poslednom mieste. Na celom svete nenájdeme takú bezohľadnosť a smiešnosť.

Na poukážke sa musí suma peňazí napísať po maďarsky, ale úradná prax donucuje obecnosť písať na všetkých poštových zásielkach po maďarsky aj poslednú poštu, ba premnohí národne uvedomelí Slováci píšu adresy po maďarsky. Aj v dedinách sú niekedy poštovní úradníci, ktorí nepoznajú slovenského slova, slovenský miestopis sa na maďarských školách neučí, a tak sa prihodí, že list so slovenskou adresou zašlú inde, ba aj pisateľovi späť. Mne samotnému sa prihodilo to aj ono, môžem to teda dokázať.

A koľko je na poštách šovinistov, ktorým sa slovenské slovo tak protiví, že listy so slovenskými adresami spaľujú, slovenské časopisy hádžu na záchod a podpaľujú nimi... to všetko núti Slovákov písať adresy po maďarsky.

- Na slovenské časopisy na poštách často pripisujú poznámku „zomrel“, „odšahoval sa“ atď. a časopis pošlú späť.

- Pošty naisto odrádzajú mnohých ľudí predplatiť si slovenský časopis. Domnievam sa - tvrdiť je to ťažké - že nikde niet toľko rekomandovaných listov ako na Slovensku, a to má iste svoju príčinu.

- Mnoho ľudí si dáva písať na cudziu adresu, mnoho ľudí zanáša listy na susednú poštu, ba viem, že istý Slovák z Prešporku jazdieval s niektorými listami do Marcheku v Dol. Rakúsach a tam ich odovzdal pošte.

- Uhorské pošty sú široko ďaleko povestné šovinizmom a nepravnosťami. Kde sa pošty odvážia pripisovať na slovenské adresy nadávky, napr. kutya panszláv (panslávsky pes)?

V maďarizačnom duchu fungujú aj telegrafické úrady. Niet žiadneho zákona alebo nariadenia, že by sa muselo telegrafovať po maďarsky, ale telegrafické úrady slovenské telegramy obyčajne tak skomolia, že sú aj nezrozumiteľné. Viem to z vlastnej skúsenosti; raz som dvakrát za sebou telegrafoval priateľovi a on nerozumel, čo chcem, ja som takisto nerozumel jeho slovenským odpovediam. Za takýchto okolností telegrafujú Slováci po maďarsky alebo po nemecky

Priemysel a obchod

Už sme si povedali, že všetky úrady, či už štátne alebo stoličné či obecné, majú maďarské nápisy. Tu dodávame, že aj slovenskí obchodníci a remeselníci sa musia podrobiť a preto slovenská firma je výnimkou. Krajčír a obuvník sa obáva, že keby si vyvesil slovenskú firmu, zanevrie naňho obecný notár a slúžny - tí sa totiž radi honosia, že ich obce a okresy majú čisto „vlasteneckú“ tvárnosť - že ich budú všelijako sekírovať, ba ešte niečo horšie: že mu nedá zarobiť žiadny úradník, žiadny „pán“.

- A teda, už len slovenský názov firmy ohrozuje existenciu krajčíra, obuvníka, stolára, pekára, mäsiara, hostinského, kupca... a tak si všetci títo živnostníci zavesujú maďarské názvy firmy alebo aspoň maďarskoslovenské.

- Taktiež oznamujú živnosť po maďarsky a dostanú maďarské povolenie, tzv. ipar igazolvány.

- Spomínam si na krajčíra, ktorý si zahral divadlo so slovenskou omladinou a ihneď stratil väčšinu zákazníkov; a prestal hrať a pozdravovať „nazdar!“

• A iný krajčír (z Vrútok) mi hovoril, ako samú zle viedlo, kým robil Slováka, a ako mu je dobre, čo je „Maďarom“.

Veľa Slovákov má živnosť za hranicami, v Prusku, v Rusku, na Sibíri a inde. Keď okúsia za hranicami slobodu, chovajú sa aj doma, keď svoje rodisko navštívia, slobodne, napr. nezapierajú svoju národnosť a sú samostatní voči úradom. Takým „odvážlivcom“ napíše notár do vysvedčenia: „N. N. sa premenil nebezpečne pre štát“, následkom čoho nedostane pas a nemôže za svojou živnosťou do cudziny

Niekoľko rokov musia hostinskí písať obchodné knihy po maďarsky, aby ich vraj finanční úradníci mohli kontrolovať. Tak je dosiahnutie hostinskej koncesie podmienené znalosťou maďarčiny. Hostinec majú obyčajne židia, pomocníci maďarizácie. Okrem jedného, dvoch, v žiadnom hostinci na Slovensku nevidíte slovenský národný časopis.

Pokračovacie (učňovské) školy sú maďarské. Často mnoho učňov, ktorí prišli z dedín, nevie po maďarsky zhola nič, ale darmo, v učňovských školách „sa učí“ len po maďarsky. Na rozmach priemyslu a obchodu sa usporiadajú stoličné výstavy, ale ich tvárnosť je úplne maďarská. Milleniová výstava r. 1896 reprezentovala výlučne len maďarský národ.

Nielen nápisy, ale aj krstné mená a priezviská museli byť maďarské. Slovák Bohúň napr. vystavil patentovaný úľ. Usporiadatelia dali celú vignetu vytlačiť znova, ale s menom Bohum. Prípona - ůň - by mohla vyzradiť, že v Uhrách žije ešte niekto iný okrem Maďara, že tam žije čistý Slovák! A tak skomolili všetky nemaďarské mená.

Slovenské výšivky sú dnes známe po celej Európe. Maďari ich vydávajú za svoje; aj na poslednej parížskej výstave dosiahli Maďari veľké vyznamenanie za - slovenské výšivky, vystavené však akoby dielo maďarské.

V lete 1903 bola krajinská výstava v Žiline (na Váhu v Trenčianskej stolici). Na ňu prišiel aj minister obchodu Lang. Prezerajúc si slovenské výšivky, ktoré vystavila Živena, sa opýtal:

„Prečo sa výšivky zbierajú?“

„Aby sa povzniesol domáci priemysel,“ odpovedal - avšak po maďarsky - člen výstavného výboru.

„A sú v spolku členkami aj maďarské dámy?“

„Slováci sú všetci uhorskými vlastencami, ale snažia sa, aby si zachovali svoju národnosť.“

Chcel ešte ďalej hovoriť, ale župan Ostroluczki mu skočil do reči: „Tu niet inej národnosti, len maďarskej.“

Minister sa obrátil k slovenským zástupcom a povedal: „Polepšite svoje mravy!“ a odišiel.

Tomu sa dá rozumieť: Pomadžarčite sa! Každý mravný uhorský občan je Maďar. Avšak všeobecne sa odrodilstvo považuje za nemravnosť.

Maďarskému ministrovi je teda nemravnosť mravnosťou.

R. 1903 postavila československá akciová spoločnosť fabriku na celulózu v Turčianskom Svätom Martine. Táto fabrika mala všetky podmienky pre úspech. Ale vláde prekážalo, že sa tu Slováci a Česi spájajú národohospodársky.

Preto odopierala koncesiu; vraj by výtoky z fabriky vyhubili ryby v rieke. Spoločnosti nezostávalo nič iné, len nádejný podnik predať. Predala ho maďarskej banke v Pešti a sotva sa českí a slovenskí akcionári rozišli, vo fabrike zapískal parný stroj - maďarská banka mala koncesiu ihneď.

Vláda odkúpila všetky regálie a tak sú. nespočetné paliarne a pivovary zoštátnené a vláda ich prenajíma osvedčeným maďarizátorom - židom.

Paliareň sa premenila na vládny „ústav“, ktorý svojmu pánovi slúži nielen veľkou daňou, ale keďže je v dômyselných židovských rukách, opíja celé dediny a uvádza ich do mravnej i hmotnej záhuby. Vláda proti pálenkovému moru na Slovensku nerobí nič a Slováci často vyslovujú strašné presvedčenie, že vlády úmyselne podporujú pálenkový mor, dúfajúc, že národ otupený, poklesnutý a ožobračený sa skôr odrodí.

Zemania a židia

Na Slovensku je množstvo zemanov, vari 2 % obyvateľstva, teda asi 40 000. Často celé dediny

sú zemianske. Obidom, ako sa toto zemianstvo vyvinulo a prihladnem viac na jeho pôsobenie.

Do r. 1848 mali v Uhrách politické práva len zemaniam.

Tak do snemu a do stoličných výborov volili zemaniam, hierarchie a slobodné kráľovské mestá; a tiež len oni mohli byť volení. Do toho roku aj súdy patrili do samosprávy stolíc (ústredná správa uhorská mala pod mocou iba vojsko a financie), takže sudcovia boli vyvolení zo stoličného výboru a slúžili judices nobilium, sudcovia zemianski.

Zemaniam teda mali v rukách správne (administratívne) i súdne úrady. Nebolo vtedy ani nezemianskych advokátov a tak poddaný ľud nenachádzal záštitu pred súdom.

Zemaniam boli patrónmi fár, a mali právo prezentovať kňaza.

A tak kňazi, z veľkej časti tiež zemaniam, držali so zemanmi proti ľudu.

- Teraz si primyslíme to hlavné: tvrdú robotu, úmyselné zanedbávanie ducha vo vrstvách ľudu, surové zaobchádzanie s ľuďmi.

- Starí ľudia, žijúci ešte pred r. 1848, ani jeden nevie čítať, zato s hrôzou a zdesením rozprávajú o ranách na zadnej časti tela...

Zemaniam nielen žili a tučneli z mozoľov poddaných, oni prilákali na Slovensko ešte množstvo iného príživníctva, totiž židov zo všetkých krajov, hlavne z Poľska. „Chlop" robotoval na šľachtica, slovenský sedliak na zemaniam; poľský šľachtic mal svojho domáceho žida, ktorý mu všetko zaobstarával a „chlopov" častoval vodkou, zeman zatúžil tiež mať svojho žida a privolať si ho z Poľska.

- Žid vedel ľud viac zvädzať do krčiem a viac zarobiť mohol dať zemanovi aj väčšie nájomné.
- Žid bol tiež výdatnejším pomocníkom pri kortešačkách;
- židom zemaniam prenajímali nielen krčmy, ale aj majery (dvory) a paliarne,
- židia v čase potreby požičiavali zemanom peniaze a odkupovali od nich pozemok i celý dvor.
- Ruka ruku umýva: pretože židia dobre zemanom slúžili, zemaniam dovoľovali židom okrádať ľud a úžerničiť.
- Úbohý ľud hynul mravne i hmotne dvojakým útlakom, zemianskym a židovským.

Nadišiel rok 1848. Zemaniam na malú výnimku držali s Maďarmi. Ľudovít Košút bol slovenský zeman, koreňom z Turčianskej stolice. Maďarizácia našla na Slovensku riadne pripravenú pôdu na svoje vyčíňanie. Musíme popravde povedať, aby sme vnikli k základným príčinám slovenského utrpenia, že prvým nešťastím Slovenska sú vlastní synovia národa, skazené zemianstvo.

Keď bolo podanstvo zrušené, čo si zemaniam mali počať?

Rozumovali v zmysle slovenského porekadla: Pracovať neviem a žobrať sa hanbím. A dali sa do služieb vláde. Slováci im nemohli nič dať, vláda im ponúkala sinekúry, na ktorých môžu naďalej žiť po zemiansky: rozkazovať, málo pracovať a dobre žiť. Do roku 1848 vládli zemianske vrchnosti, po roku 1848 vládnu zemianski úradníci. Obecní notári sú obyčajne zemaniam, stoliční úradníci takisto, aj medzi súdnymi úradníkmi je mnoho zemanov. Všetko to slovenské trápenie, ako som doteraz opísal, je síce na podnet maďarských vlád, ale maďarizačným aparátom sú hlavne odrodení slovenskí zemaniam a tí tiež pomáhajú udržiavať absolutistický feudalizmus.

A teraz niečo o židoch

V Uhrách je 846 000 židov čiže 4,99 percenta; z nich 609 000 (tj. 72 %) sa hlási k Maďarom. Židia slúžia maďarizácii obrovským kapitálom i dôvtipom.

- Majú hostince po dedinách, mestách i kúpeľoch,
- majú majetky, pily, vodné i parné mlyny, paliarne, veľké továrne,
- obrovský obchod drevársky i veľkoobchod vôbec je takmer celý v rukách židovských.
- Oni platia nielen veľké dane, ale naplňajú aj dispozičný fond.
- Vláda ich dosadzuje na mnohé úrady, keďže sú zámožní, zasadať ako virilisti v obecných i stoličných výboroch, zasadať hojným počtom v porotách, vrhli sa aj na literatúru a umenie.
- V Uhrách vychádza 1000 novín, z ktorých 833 je židovských (83,5 percenta).
- A na každom mieste židia horlivo slúžia maďarizácii, avšak za veľkú cenu: za takmer

neobmedzenú slobodu, pri ktorej nepoctivým spôsobom bohatnú, ožobračujú rodiny i celé obce.

Notár, slúžny, žandár zavierajú oči, aby nevideli vyčítanie židov, ktorí sa vyhupli nad samú vládu a držia ju v kliešťach, takže židia sú páni Uhier.

Maďarizácia, majúca v službách zemanov a židov - to je obsah hrozného slovenského utrpenia.

Spoločnosť a spolky

V Uhrách sa maďarčina považuje - vyslovme sa tak za „nóbl“ reč. Vzdelaný, meštiansky odetý človek má nielen podľa štátnej idey, ale aj podľa pravidiel spoločenskej slušnosti hovoriť po maďarsky. Vysvitlo to už z predchádzajúceho rozprávania. Po slovensky hovorí len hlupák alebo výstredník, burič.

- Keď v hoteli prehovorím po slovensky, spoločnosť sa uštipačne usmieva;
- keď si v kníhkupectve kupujem pohľadnicu, obchodní pomocníci za mojím chrbtom robia posunky.
- Čaru panskej reči podľahli najskôr zemanovia, po nich rodiny úradníckej a meštianskej.
- Slečinka bez maďarčiny, ach, aká to hanba! Aj dobrí slovenskí národovci si dávajú záležať na tom, aby sa ich dcéry dobre naučili po maďarsky, pretože to je signum vzdelanosti. Akonáhle má reč také čaro, už je odrodzovací proces v mohutnom prúde.

V každom slovenskom meste sú maďarské čitateľské spolky, ba aj spolky speváckej a ochotníckej.

Okrem miestnych spolkov je od r. 1883 zriadený maďarizačný spolok Felső Magyarországi kultúr égresület (Hornouhorský kultúrny spolok), ktorý Slováci podľa začiatkových písmen volajú FEMKE (Femka). Tento spolok má odbory na celom Slovensku a valné zhromaždenia, vždy hlučné, zakaždým usporadúva na inom mieste. Zakladá maďarské opatrovne v slovenských obciach, maďarské knižnice, rozširuje maďarské časopisy, odmeňuje učiteľov za vyrikávajúce výsledky v maďarčine atď.

Tento spolok sa ujal aj šialenej myšlienky odvážať slovenské deti do južných Uhier, tam ich odovzdávať maďarským rodinám, obyčajne bezdetným, aby sa načisto odrodili; ha domov zabudli a rozmnožili tak maďarské plemeno. L 1874 najskôr sa objavili agenti v Trenčianskej stolici, vraj priatelia národa, ktorí sa ulútostili nad slovenskými chudobnými deťmi, takže prichádzajú vyslobodiť ich z biedy a zaviesť ich do úrodného kraja, zveriť ich bohatým rodičom, ktorí ich budú posilať do škôl alebo ich dajú vyučiť obchodu alebo remeslu, i dedičstvo im odkážu. Deti sa vraj naučia po maďarsky a budú z nich páni. Ak sa budú chcieť vrátiť domov ako páni, nikto im vraj brániť nebude. Mnohí rodičia alebo poručníci sa dali oklamať a deti prisľúbili. Ale keď si potom agenti pre deti prišli, matky plakali a zalamovali rukami. Notár a žandári donútili sľub splniť a tak zobrali 400 detí, dali každému tabuľku s číslom na krk, naložili do vagónov a odviezli do južných Uhier.

Niektoré z týchto detí sa vrátili. Jedno dievča prišlo po troch rokoch a nevedelo ani čítať ani písať, ani sa pomodliť. Istý chlapec sa zo Žiliny vrátil hluchý - bili ho do hlavy, až ohluchol. Iné dievča zvedol hodinárov syn a keď nechala dieťa v biede zahynúť, segedínsky súd ju odsúdil do žalára na dva a pol roka. O výchovu detí nebolo podľa sľubu postarané, pásli svine a kone, používali ich na najposlednejšie práce.

Druhú výpravu podnikla Femka r. 1887. Naverbovali deti a odviezli ich do Žiliny. Ubytovali ich v kláštore mníšok, nepustili ich dva dni a dva noci von, aby sa nerozutekali, takže deti pod seba vykonávali potrebu a vo výkaloch ležali a spali. V meste Senteši vystavili deti na trhovisko, ľudia prichádzali a vyberali si podľa krásy a sily, hoci sestru a brata oddeliac. Samotný jeden maďarský časopis vtedy napísal, že tu deti predávali ako prasiatka.

R. 1888 „verbovali“ tretí raz. Teraz boli už rodičia opatrnejší a deti všelijako ukrývali. V Rajci skrýval jeden občan dievča dva dni a dve noci v jame na zemiaky, až „odvodová komisia“ odišla. Žandári pomáhali deti zháňať, ale tentoraz zohnali len 86 detí.

Štvrtý raz zbierali v Liptovskej stolici a odviezli 15 detí.

Piata výprava sa konala z Nitrianskej stolice r. 1892 a mala 174 detí. Ale vtom vykrikla už celá Európa, takže na niekoľko rokov prestali, až zasa 17. mája 1900 odvážali z hornej Trenčianskej

stolice 24 detí. Toto posledné vyvezenie sa stalo na útraty chudobineckého fondu: samotné ministerstvo nariadilo daňovému úradu v Trenčíne, aby vyplatil 3000 K na presídlenie „maloletých“ z Trenčianskej stolice do maďarského kraja.

R. 1898 bol v Pešti založený nový maďarizačný spolok, zvaný Országos nemzetiség (Krajinské národné združenie). Jeho účel je pestovať vlasteneckého (roz. maďarského) ducha po krajoch cudzími (roz. nemaďarskými) národnosťami obývaných". Spolok vychádza z hlavného mesta do nemaďarských území, aby tam robil propagandu a zakladal odbory. Aj rektor univerzity (Herczeg) sa prepožičal tomuto spolku, zašiel až do Zvolena a tam nezmyselne rečnil, pričom aj Slovák pomáhal Arpádovi podmaňovať vlasť. Slováci, domorodci, pomáhali výbojcovi dobývať Uhry!

Vidieť, že fanatizmus utápa nielen mravnosť, ale aj rozum.

Slovenská literatúra

Maďarizácia používa aj slovenské slovo na pomad'arčenie Slovákov. Tak uhorská vláda v Pešti vydáva už dvadsiaty rok „Slovenské noviny“, ktoré v posledných rokoch vychádzajú každodenne. Sú písané po slovensky, ale v maďarskom duchu, sú určené pre tie vrstvy slovenského ľudu, ktoré nevedia po maďarsky.

- V redakcii sú slovenskí odrodilci, dobre platení, ktorí Slovensko píšu ako Horné Uhry alebo Horniaky, namiesto Slovák Horniak alebo Uhor; vôbec potierajú vedomie národnej individuality.

- Slovanom, najmä Cechom, sa posmievajú a opisujú ako nepriateľov „Uhrov“ a za pravých bratov predstavujú Slovákom Maďarov.

- Nemravnú a hnusnú úlohu má tento časopis; mravný človek by ani deň nevydržal v jeho redakcii.

Ďalej maďarská vláda vydáva pre Slovákov obrázkový týždenník „Vlasť a Svet“, tiež už dvadsiaty rok. To je časopis takisto duchom maďarský, vecným obsahom zlý. Notári a slúžni ho veľmi ľudu vnucujú, takže má množstvo odberateľov, donedávna viac než všetky slovenské národné časopisy dokopy. Stojí len 2 K ročne a odberatelia dostanú ešte zadarmo kalendár.

Obidva tieto časopisy "Slovenské noviny" i „Vlasť a Svet“ sa vydávajú z kapitálu, ktorý vláda skonfiškovala zrušenej Slovenskej Matici.

Niekoľko rokov vychádzal politický týždenník „Skutočný Kresťan“, tiež v slovenskom jazyku, ale v maďarskom šovinistickom duchu.

Mad'arčenie mien

V divom odrodzovacom úsilí prišli maďarizátori na myšlienku pomad'arčiť priezviská všetkým uhorským občanom, ktorí majú priezvisko „cudzo znejúce“, t.j. nemaďarské. Pomad'arčovanie mien sa robí najmä od r. 1848;

- toho roku povolilo ministerstvo pomad'arčenie 526 mien.
- Od vyrovnania 1867 do r. 1880 sa pomad'arčilo 2677 mien.
- R. 1880 založili „Ústredný spolok na.. pomad'arčovanie mien“. Ten vymohol, že na žiadosť za pomad'arčenie menasa dáva kolok iba 1 K, kdežto predtým musel byť 10 K.

- Za 1(!) korunu sa môže každý uhorský občan stať Maďarom.
- Pôsobením tohto spolku hŕfne pribúdajú maďarské mená.
- Tak napr. r. 1896 si mená pomad'arčilo 1589 a r. 1897 už 1814, r. 1906 až 2955 uhorských občanov.

Pomad'arčovanie mien sa však nedeje bez nátlaku;

- inšpektori doliehajú na učiteľov,
- vyšší úradníci na nižších.
- a najmä železnice hrubo zneužívajú úradnú moc donucujúc úradníkov a zriadencov pomad'arčiť si priezviská.

Niekedy si pomad'arčí meno žena, muž nie, syn si ho pomad'arčí tiež, ale inak než matka. Z takejto zmiešaniny vyjde potom úmrtný list (udávam skutočný prípad):

- Otec Háček a syn Heltai oznamujú, že zomrela žena (matka) Pénteky, rodená Pipíška.

• V jednej rodine sa otec volal Puc, jeden jeho syn Körtösi, druhý Fényes, tretí Petényi. Prosím, aby si čitatelia nemysleli, že žartujem; maďarizácia, ako každý fanatizmus, má veľa príznakov šialenstva.

V maďarčení mien pokročili Maďari ešte ďalej:

Zákonný článok IV. z r. 1898 pomaďarčuje mená všetkých nemaďarských obcí v Uhrách. V par. 1 sa hovorí doslovne: Každá obec môže mať len jeden úradný názov. Čitateľom je už známe, že úradné = maďarské. Podľa par. 2 dáva takýto názov minister vnútra a zároveň ustáli pravopis úradných mien, Zveria, Roztok, Rujana, Štetín, Lipsko, Drážďany, Sála, Nisa - to sú naveky svedkovia, že v krajoch baltických a polabských žili Slovania. Maďari túžia vyhladiť takýchto svedkov a dúfajú, že zmiznú jazyky nemaďarské, že aj maďarské mená miest, dedín, honov, lesov, pastvísk, hôr, dolín, púšť, riek, potokov a rybníkov sa úplne vžijú.

Vyhladením zemepisných mien, týchto najtrvalejších pomníkov vyhynutého národa, sa má dovrieť maďarská štátna idea: národný maďarský štát každým zvukom, každou hrstou zeme. Kriváň, pokrstený úradným názvom, Choč, Kráľova Hoľa, Ďumbier,, Sitno, Váh, Hron, Slaná, Teplá budú raz dokazovať — tak dúfajú tvorcovia tohto zákona — že na tejto pôde od vekov žijú Maďari, zakladatelia slávneho štátu maďarského!

Následky maďarizácie

Maďari vykonávajú surové násilie. A zlo hubí vždy aj svojho pôvodcu: to je neodvratný dôsledok. Zatiaľ sa u Maďarov javí úpadok mravný. Určite!

Význam ľudského života spočíva v pravde a láske. Maďari položili za základ svojho národného života lož a násilie. Maďarská štátna idea je im nielen politickým programom, ale stala sa im národným náboženstvom;

ich náboženstvom je teda nemravnosť.

Slovo kruté, ale pravdivé. Odhod' mravné idey, ži lži a násilie: musíš mravne upadnúť.

Pohlavná neviazanosť (mestá v Uhorsku sú ňou povestné) [V lete r. 1902 maďarské socialistické denníky (napr Népszava) prinášali správy o tom, že isté ženy v Pešti, veľmi dobre „honorované“, vábili k sebe dievčatká, áno aj deti, sladkými nápojmi ich opíjali a dávali na prznenie. Népszava udáva, že tieto dievčatká a deti (!) prznili „vysoko postavení politici“, „distingvovaní úradníci“, „ministri“ (narážka na jedného) a „ministerskí sekretári“. Polícia chcela toto zvieracie pelešníctvo utajiť, ale keď sa robotnícky ľud búril, zatkla kupliarky a mená zvrhlých vodcov vlasti (úbohá vlast!) vyhádzala na hodinu.] , ničenie plodu v lone materskom (vid'ťe časté súdne procesy o tom), vraždy manželov a manželiek pre poisťné, samovraždy [v Pešti 5 - 6 vražd denne; Népszava v januári 1903] , krádeže na poštách, korupcia v úradoch, opilstvo, povestné uhorské voľby (vždy s vraždami)... toto všetko v takej veľkej miere nenájdem nikde inde v Európe. Pravdu neznesú, ba stratili zmysel pre rozoznáme pravdy. [Keď sa v parlamente zjavil muž len trocha spravodlivý (Moscáry), nestrpeli ho.]

• Žiadny národ na svete nemá dejiny natoľko tendenčné vysústružené, vybudované na lži, ako Maďari; a oni im veria.

• Oni vymysleli dogmu, že kto sa v Magyarországu narodil, je Maďar a veria tomu (v novinách o nich čítame: slovenský alebo rumunský Maďar).

• Oni vymysleli dogmu, že poslanie maďarského národa je panovať (roz, ostatné národy uhorské zotročovať) a považujú za správne, ak sa so Slovákami zaobchádza ako so stádom.

Prepadla sa pod nimi pôda, na ktorej človek rozoznáva, čo je lož a čo je pravda, čo je mravné a čo nemravné. Niet citu, niet hanby. To je len v Uhrách možné, aby sa na kreslo ministra spravodlivosti (!) vyšvihol človek, ktorého celá politická spoločnosť pozná ako zlodeja a krivoprísazníka. Čo sám rád nemáš, inému nečiň; miluj svojho blížneho atď. - tieto zásady ani nezavadili o srdce vodcovského maďarstva.

A ich osveta?

Majú vyše 50 % analfabetov a keby bola ich štatistika správna (prečo sa všade o maďarskej štatistike hovorí s posmechom?), bolo by toto percento ešte väčšie. Ich učenci sú väčšinou pomaďarčení Nemci alebo Slovania, takisto umelci.

A ich blahobyť?

Obývajú najúrodnejšie a riedko obývané (asi 54 obyvateľov na 1 km štvorcový) kraje v štáte, a predsa je medzi nimi chudoba, bieda. Aj revolúciu mali z hladu. Z Uhier je obrovské

vyst'ahovalectvo!

Napriek všetkým prekážkam sa napr. v roku 1905 vyst'ahovalo z Uhier: 38 tisíc Slovákov, 43 tisíc Maďarov, 27 tisíc Nemcov, 17 tisíc Rumunov, 7 tisíc Rusínov, 3 tisíc Srbo- Chorvátov, tisíce iných; spolu 138 tisíc, o 73 tisíc viac než v roku 1904. V skutočnosti sa ich sťahuje ešte viac, než udáva úradná štatistika.

A aké sú následky maďarizácie pre Slovákov?

Odrodzovanie vlečie za sebou vždy trojaké zlo pre odrodzovaný národ: škodu na mravoch, škodu na osvete a škodu na majetku.

Kúzlo zušľacht'ovania má pre mládež iba jazyk materský, nielen preto, že je zrozumiteľný, ale aj preto, že je materinský a otcovský. Nezrozumiteľná vyučovacia reč je hrubé násilie proti prirodzenosti a nesie na sebe stopy lži a klamú. Cudzi necké školy vychovávajú obyčajne otupelcov srdcom i duchom. A ak ti dá škola málo mravnej zdatnosti a málo svetla, taktiež ta málo uspôsobila dosiahnuť blahobyť hmotný.

Maďarské školy učia slovenskú mládež

- hanbiť sa za materinský jazyk,
- na vlastný národ hromžiť, nenávidieť ho, prenasledovať ho
- a keď sú potom títo odrodení synovia národa v úradoch,
- sú za denuncovanie a prenasledovanie svojho národa odmeňovaní sinekurami, vyššími úradmi, koncesiami.

Prenasledovať svoj národ - to je podmienka kariéry.

Nie je to strašné znemravňovanie národa?! A k tomuto úmyselnému znemravňovaniu sa ešte pridružuje zlý maďarský príklad: maďarská nemravnosť naisto sa rozožiera do celého štátneho telesa, žiaľ, aj do tela slovenského!

A aký účinok má maďarizácia na slovenskú osvetu?

Niet univerzity a techniky, niet teologických ústavov, niet stredných a odborných škôl, niet meštianskych škôl, aj ľudové školy sú z veľkej časti maďarské a Čisto národných ľudových škôl vôbec niet (okrem tých, v ktorých sa učia remeselníci alebo želiari čo nepoznajú reč maďarskú).

• Kde sa majú nabráť národní učenci, kde spisovatelia, kde umelci, kde vzdelané meštianstvo, kde vzdelaní živnostníci a roľníci?

• Aj pravopis, kto ho vie, sa musel naučiť súkromne. Ak za takýchto pomerov majú predsa len Slováci literatúru, je to zázrak.

• Vládni činitelia a prisluhovači - a tých je, kam sa len obrátiš - všemožne prekážajú rozvoju slovenskej literatúry.

• Zastrášený úradník, profesor, štátny učiteľ, lekár, staviteľ, poľovník, hájny, hostinský slovenské časopisy rieodoberajú; ak predsa len kde-tu niektorý, je to úctyhodná výnimka.

• Ale aj mäsiar, krajčír, stolár, ba aj sedliak sú často tak i onak prenasledovaní za to, že odoberajú slovenský časopis.

• Katolícke kňazstvo je z deväť desiatín (9/10 !) odrodené alebo k národu ľahostajné.

• Kto má potom slovenskú literatúru finančne podporovať?

-Ale aj spisovatelia, najmä redaktori, sú prenasledovaní; nikde sa toľko nepíše anonymne a pseudonymne ako na Slovensku. Prečo? Hlúčik spisovateľov je maličký, človeku je smutno a žalostne prezeráť ho.

• Vedeckej literatúry vôbec niet.

• Románov a poviedok je tak máličko, že to meštianskemu dievčaťu na pol zimy nestačí.

Pre remeselníka niet ani odbornej školy, ani odbornej knihy, ani odborného časopisu. Ani sedliakovi, len trocha čítavému, slovenská literatúra nevystačí. A keď si Slováci vypomáhajú literatúrou českou, sú štátom denuncovaní ako „panslávi“, vlastizradcovia.

Aj hmotná bieda je na Slovensku strašná.

Na celej zemeguli niet kútika zeme, z ktorého by sa toľko ľudu za oceán a po cudzine za zárobkom plaholčilo.

Viac osvety a väčšia starostlivosť vlády by zo Slovenska urobili bydlisko zámožné a príjemné. Na svoj počet obyvateľstva má dosť plodnej pôdy a pre veľký priemysel je také stvorené, ako žiadny kus zeme v Rakúsko-Uhorskom cisárstve.

Biedu Slovenska spôsobuje predovšetkým maďarizácia.

Najbolestnejšie pritom je, že nešťastný slovenský ľud si musí túto tyranu, maďarizáciu, sám zaplatiť.

- Obce si musia platiť notára, ktorý celú obec maďarizuje a drží v kliešťach,
- ony musia platiť lekára, ktorý drží s notárom a slúžnym pomáhajúc maďarizovať,
- ony si musia platiť maďarské opatrovne, ktoré hubia deti už od tretieho roku,
- ony musia platiť maďarské školy,
- občania platia veľkú cirkevnú daň aj keď kňaz je maďarizátorom a nepriateľom ľudu,
- aj na tie pomníky, signá tisícročného slovenského otroctva, sa vyberalo medzi ľuďom.

Slovenský národ musí platiť dane štátu, ktorý pracuje na jeho bezživotí, a to dane oveľa väčšie než úrodné kraje maďarské, dane vôbec veľké, pretože maďarizácia si vyžaduje veľký kapitál. Pýtajte sa Slovákov v cudzine hľadajúcich zárobok, na koho robia, a v ich odpovedi budú vždy slová: na záujmy žida (to je hlavný pomocník maďarizácie) a na daň štátu. Bez zahraničného zárobku nespočetní uhorskí občania nie sú schopní daň zaplatiť. Vôbec, čo by si Uhry, krajina veľmi úrodná, plná užitočných a drahých nerastov, počali, keby premnohí občania nezaháňali zárobok v cudzích štátoch? Súra Európa i Amerika nepriamo prispievajú na nákladnú maďarizáciu. A to vám, myslím, tiež každý Slovák žijúci v cudzine povie, ako si oddýchne, ako sa mu uľaví, keď vykročí zo svojej tyranskej vlasti.

Slovák svoju vlasť vrúcne miluje, v cudzine po nej túži, ale keď sa navráti a doma v tyranii chvíľu pobudne, rád zasa uteká do cudziny, v ktorej okúsil slobodu. Z Uhier vyháňa ľud sociálna choroba.

Čo robiť?

Prvé je vedieť pravdu, poznať pravý stav vecí. Len čo sa dostane pravda von, celá, rýdza, nastáva obrat k lepšiemu. Maďari vediac, že celý náš štát i susedné štáty ich pozorujú a vidia vo svetle pravdy, sa budú naisto mierniť. Im veľmi záleží na zahraničnej povesti, vynakladajú veľký kapitál na mnohé cudzojazyčné žurnály, aby sa ich násilníctvo zastrelo. Avšak nie zastrieť, ale verejnosti odkryť - to je našou úlohou.

Ak širokej verejnosti povieme pravý stav vecí, vzbudíme záujem, súcit, pomoc. Predovšetkým sú delegácie. Tam, českí poslanci, prednášajte kľudne fakty. Ak sa dokázali ujať Bosny (prof. Másaryk, dr. Slama), ba aj Poliakov Poznaňských (dr. Kramár), tým väčšiu povinnosť a tiež oprávnenosť majú voči Slovákom. Slovensko nech je časťou nášho kultúrneho a politického programu. Pripomínajme Slovákov aj na ríšskej rade vo Viedni, ako sa deje v poslednom čase, aby Maďari vedeli, že ich neustále sledujú. Nech nikdy nie je ríšske posolstvo bez slovenofila, ktorý pozná zároveň aj veci maďarské; český klub býval v rozpakoch, keď sa vyskytla zalitavská otázka.

Palacký povedal - patrí sa uvážiť slová géniov - že maďarizácia je boľavý vred, ktorý ohrozuje celé štátne teleso.

Maďarizácia je hanbou štátu, hanbou jeho dejín; to predsa cítime všetci najmä v prítomnosti.

Niečo sa musí vykonať, tak cítime všetci.

Skúšajme nápravu zdola, skúšajme nápravu zhora; najrýchlejšia je náprava riadená zhora. Rád by som tú úlohu odporučil českej a poľskej šľachte, ale tam niet citu pre trpiacich, a tak niet rady, len aby Česká delegácia a českí muži, blízki hlave štátu, povedali na tom mieste pravdu, tam sa štát ohrozuje a zneuctúje! Je to aj našou vinou, že Viedeň ponecháva maďarskej vláde „voľnú ruku vo vnútornej politike“.

Skúsme teda aj zhora! [Roky sa mi zdalo, že sa nič nerobí. Tu som vyslovil myšlienku, že by sa našiel český a poľský šľachtic, ktorí by vysvetlili cisárovi, čo sa v Uhrách deje. Tak som si predstavoval pôsobenie slova. Myšlienku som predniesol aj vo svojej reči na Slovanskom ostrove. Proti mne vystúpil dr. Soukup hovoriac, že to je spôsob nekonštitučný, čo som však vedel aj ja, ba vedeli sme všetci, že štát je vlastne absolutistický.]

Napokon sa nedáme Maďarmi zakríknúť a ideme so svojou žalobou aj za hranice -

nasledujeme maďarský príklad. Dúfame zapáliť záujem predovšetkým vo všetkom slovanstve. Každý maďarský úder do tela slovenského nech .Vyvolá výkrik všetkých slovanských národov!

Nezvolávame pomstu na násilníkov [keď sa v Prahe uviedla myšlienka o českomadarskom politickom sporenctve, Tisza odpovedal, že má Slovana rád až vtedy, keď vedia neho leží ako chladná mŕtvola. Úbohý je to národ: všetky národy nenávidí, všetky by pozabíjal, aj Nemcovi, svojmu spojencovi spieva, že je šelma (Német e huncút)] .

Dovolávame sa pomoci pre trpiacich, pokým v Európe, v ktorej srdci, tam pod Tatrami, sa odohráva divadlo zneuctujúce celú Európu. Maďarská brutálnosť je neeurópsky úkaz.

Vo všetkých národoch sú ľudia humánni, hlavne im platí naše prosebné slovo: pomôžte!

Prebudiť v Maďaroch svedomie, upokojiť ich, nastoliť vytriezvenie z fanatizmu, to chceme docieľiť dúfajúc, že potom aj oni pochopia, že národy majú inú úlohu, než je násilie, aj oni pochopia, že ich „idea“ je ich hrobom.

Tak sme napísali r. 1900 a o 18 rokov sa predpoveď naplnila. Aj dnes nám treba maďarizáciu, aj keď je už po nej, poznávať, pretože nás v prvom rade poučuje, s kým susedíme. Slovenské časopisy síce každodenne žalovali, ale sústavného obrazu maďarizácie Slovenska okrem tejto úvahy niet.

www.trencan.6f.sk

www.trencan.6f.sk/knihovnicka

www.trencan.6f.sk/knihovnicka/1908-Madarizacia-Kalal-32A4.pdf

Bbc, 08/2020.